

Київський національний університет імені Тараса Шавченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра методики викладання української та іноземних мов і літератур

**Формування творчого мислення учнів 10-го класу у процесі вивчення
життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури**

Кваліфікаційна робота освітнього рівня «Магістр»
студентки 2 курсу освітньої програми
«Теорія та методика навчання української
мови і літератури та іноземної мови в старшій профільній школі»

Масинець Олени Ігорівни

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри методики викладання
української та іноземних мов і літератур

Биркун Людмила Вікторівна

Рецензент:

доктор філологічних наук,

доцент кафедри методики викладання
української та іноземних мов і літератур

Башкирова Ольга Миколаївна

«Допущено до захисту»

на засіданні кафедри

методики викладання української та іноземних мов і літератур

Протокол №12 від «28» травня 2024 року

Завідувач кафедри (підпис)
д. пед. н., проф. В'ячеслав ШОВКОВИЙ

Київ 2024

ВСТУП	3
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ 10-ГО КЛАСУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПІСУ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	11
1.1 Сутність та зміст формування творчого мислення учнів 10-го класу під час вивчення життєпису Ольги Кобилянської	11
1.2 Характеристика творчого мислення як предмету педагогічних досліджень	17
1.3 Психолого-педагогічний аспект формування творчого мислення учнів 10-го класу у процесі вивчення життєпису письменника.....	25
1.4 Методичні засади формування творчого мислення учнів 10-го класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської.....	30
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ 10-ГО КЛАСУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПІСУ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	46
2.1 Загальні вимоги до вивчення біографії письменників на уроках української літератури.....	46
2.2. Комплекс вправ і завдань для формування творчого мислення учнів у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури	52
2.3 Апробація технології створення буктрейлера «Життя і творчість Ольги Кобилянської»	66
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83

ВСТУП

Актуальність. Формування творчого мислення у процесі вивчення життєпису письменника є надзвичайно актуальним, бо хоч в теорії викладання літератури цій проблемі присвячено досить уваги, проте на практиці, як показують конотативні спостереження, вивчення життєвого і творчого шляху митця викликає труднощі, вчитель не завжди вміє вдало подати матеріал, що призводить до зниження інтересу учнів до предмету. Окрім того, сучасна школа стоїть перед проблемою морального виховання особистості, формування творчого мислення, а вивчення життєвого і творчого шляху письменника містить у собі значний виховний потенціал, окрім того, взаємовідношення вивчення біографії та власне літературного твору й досі залишаються не до кінця дослідженими.

Вивчення біографії митця в школі на уроках української літератури було предметом дослідження вчених Б. Степанишина (вивчення особистості письменника, тобто перехід від хроніки життя до світогляду; біографія як знайомство з особою письменника; вивчення біографії митця в єдності з його творчістю, головна мета вивчення біографії – висвітлення творчої еволюції митця та еволюції його світогляду) (Степанишин, 1995), Є. Пасічника (вивчення біографії у нерозривному зв'язку з творчістю письменника, життєпис як джерело формування моралі) (Пасічник, 2000), Н. Волошиної (Волошина, 1985, 2002), Г. Токмань (екзистенційне викладання життєпису) (Токмань, 2002, 2012).

Л. Овдійчук (Овдійчук, 2020), С. Кравчук (Кравчук, 2003), В. Андрусенко (Андрусенко, 2009), Н. Фіщенко (Фіщенко, 2013), С. Жили (Жила, 2004), яким належать розробки з вивчення життєвого та творчого шляху українських письменників і методичні узагальнення. Вивченню формування творчого мислення в учнів старших класів присвячено багато наукових праць видатних учених, таких як Г. Костюк (Костюк, 1963), Д. Ніколенко (Ніколенко, 1954), А. Петровський (Петровський, 1982), С.

Рубінштейн, П. М'ясоїд, В. Роменець (Рубінштейн, М'ясоїд, Роменець, 2009). Ці автори у визначенні таких явищ, як творче мислення, пізнавальна творчість, йдуть від слова «творити», яке в загальновідомому розумінні означає знаходити та створювати щось таке, що не зустрічалося у минулому досвіді – індивідуальному або суспільному.

А. Петровський творче мислення розглядає «як пізнавальні процеси, що дозволяють людині вирішувати задачі, які не можуть бути розв'язані за допомогою вже відомих людству методів» (Петровський, 1982).

Предмет дослідження: процес формування творчого мислення учнів 10-го класу при вивченні життєпису Ольги Кобилянської.

Об'єкт дослідження: процес викладання української літератури у старшій профільній школі.

Мета дослідження: дослідити теоретичний та практичний аспект формування творчого мислення учнів 10-го у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури.

Досягнення поставленої мети забезпечується рішенням **таких завдань:**

- обґрунтувати аналіз поглядів провідних вчених-методистів на проблему формування творчого мислення під час вивчення біографії письменника;

- визначити систему методів і прийомів щодо формування творчого мислення на уроці вивчення життєпису письменника у старшій профільній школі, а також умови, за яких це вивчення є максимально ефективним;

- дослідити літературознавчі, психолого-педагогічні та методичні аспекти вивчення проблеми;

- створити авторську методику для формування творчого мислення під час вивчення життєпису Ольги Кобилянської учнів 10-го класу на уроках української літератури.

Припущення дослідження. Розробка комплексу вправ і завдань для вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури, спрямованих на формування творчого мислення учнів 10-го класу, сприятиме

гармонійному поєднанню засвоєння фактологічного матеріалу з розвитком креативних здібностей школярів.

Наукова новизна роботи полягає у цілісному теоретичному обґрунтуванні та практичній розробці комплексу вправ і завдань для формування творчого мислення учнів 10-го класу під час вивчення біографії Ольги Кобилянської на уроках української літератури з використанням інноваційних методик та технологій, зокрема створення буктрейлера.

Теоретичне значення дослідження полягає у систематизації та поглибленні теоретичних знань про особливості розвитку творчого мислення учнів старшої школи, а також обґрунтуванні ефективності застосування комплексного підходу, що поєднує засвоєння фактичного матеріалу з формуванням креативних здібностей, у процесі вивчення життєпису видатних письменників на уроках української літератури.

Практичне значення роботи. Практичне значення дослідження полягає у розробці готового до впровадження комплексу вправ і завдань для формування творчого мислення учнів 10-го класу під час вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури. Запропоновані методики та технології, зокрема створення буктрейлера, можуть бути використані вчителями-практиками для підвищення ефективності навчального процесу та всебічного розвитку особистості учнів.

Перспектива подальшого дослідження. Перспективним напрямком подальших досліджень може стати розробка аналогічних комплексів вправ і завдань для формування творчого мислення учнів під час вивчення біографій інших видатних українських письменників на різних етапах шкільної літературної освіти. Також актуальним є дослідження ефективності застосування інноваційних технологій, таких як створення буктрейлерів учителями та учнями, у викладанні інших предметів гуманітарного циклу.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 97 сторінок, з них 87 сторінок основного тексту, 16 ілюстрацій.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Досліджуючи проблему формування творчого мислення учнів 10 класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської, необхідно звернути увагу на можливість ефективного використання інноваційних методів на уроках української літератури. Сучасні дослідники акцентують увагу на тому, що пріоритетним завданням вчителів української літератури є знаходження сучасних способів і засобів для формування творчого мислення під час вивчення життєпису письменників серед учнів старших класів. Ураховуючи великий інтерес учнів до інноваційних технологій, вважаємо необхідним їх використання як інструменту під час проведення уроків української літератури.

В основу дослідження, присвяченого формуванню творчого мислення учнів 10 класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської, покладено припущення про те, що уроки української літератури, під час яких буде залучене використання інноваційних методів навчання, зокрема буктрейлерів, позитивно вплине на:

- розвиток навичок критичного мислення;
- підвищення мотивації учнів до вивчення біографії митця;
- розвиток здатності генерувати нові ідеї та рішення через творчі завдання, пов'язані з біографією письменниці;
- формування емпатії та розуміння через вивчення життєвого шляху Кобилянської, її боротьби та досягнень тощо.

Під час проведення дослідження ми застосували комплексний та компетентністний загальнонаукові підходи. Комплексний підхід був задіяний під час розробки комплексу вправ та завдань для формування творчого мислення учнів 10 класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської. Згідно тлумачного словника комплекс (від лат. *complexus* – зв'язок, сполучення) – це «поєднання, сукупність предметів чи явищ, що становлять

єдине ціле» (Івченко, 2004). Як зазначено у навчальному посібнику з педагогіки, комплексний підхід реалізує ідею цілісності. У відношенні до виховання «комплексність – це єдність цілей, завдань, змісту, методів і форм виховання» (Мойсеюк, 2007). Компетентнісний підхід — «це спрямування освітнього процесу на формування й розвиток ключових і предметних компетентностей особистості, результатом якого є формування загальної компетентності людини як її інтегрованої характеристики» (Баханов, 2013). Навчання організовано на засадах особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів. Особистісно-орієнтований підхід передбачає співпрацю та співтворчість учня та вчителя та допомагає в досягненні «цілеспрямованого, планомірного, спеціально організованого педагогічного прогресу, націленого на розвиток учня, який має особливі освітні потреби, становлення його як особистості з урахуванням його індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей» (Бех, 1998). Р. Паркер і Б. Томсен визначають діяльнісний підхід як «спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей та наскрізних умінь особистості; застосування теоретичних знань на практиці; формування здібностей до самоосвіти й командної роботи; успішну інтеграцію в соціумі та професійну самореалізацію».

Використання таких підходів спрямоване на:

- вивчення сутності та змісту формування творчого мислення учнів 10 класу у процесі вивчення біографії Ольги Кобилянської;
- аналіз психологічних та педагогічних характеристик формування творчого мислення учнів 10 класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської.

Під час дослідження використано наступні загальнонаукові методи:

- Аналіз і синтез, що «застосовуються з початку дослідження: при визначенні його цілей і завдань, основної ідеї, гіпотези,

передбачуваних результатів; при збиранні, обробці фактів, нагромаджених у процесі дослідження» (Поліщук, 2023). Цей метод дозволив нам розглянути особливості використання інноваційних технологій для формування творчого мислення учнів старших класів;

- індукція: «перевірка теоретичних положень на основі вивчення реального просторового прояву певного процесу чи явища» (Савчук). Метод застосовано для розробки комплексу вправ та завдань для формування творчого мислення учнів 10 класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської;

- опитування: «метод масового збору матеріалу за допомогою спеціально розроблених опитувальників, що називаються анкетами. Це різновид опитування, який передбачає заповнення респондентом власноруч спеціального бланку із запитаннями анкети, яка також містить інформацію соціально-демографічного характеру про респондента» (Яцик, Степанюк, 2022). Метод використаний для опитування, головною метою якого було визначити ставлення учнів та вчителів до використання буктрейлера на уроках української літератури та чи вважають вони такі матеріали ефективним засобом формування творчого мислення та креативності.

Комплекс вправ і завдань упроваджено в навчання 10-го класу Самбірського ліцею «Лідер» міста Самбора Самбірської міської ради Львівської області під час проходження практики у період з 22 січня по 10 травня 2024 року. Дослідження було організовано та проведено відповідно до програмних вимог дисципліни «Українська література» для учнів 10 класу (МОНУ, 2017).

Етапи дослідження:

- на етапі 1 (січень 2024 – лютий 2024) – читала, аналізувала літературу про методику вивчення життєпису письменників, особливості формування творчого мислення учнів старших класів, вивчала вікові психологічні особливості учнів 10-го класу;

- на етапі 2 (лютий 2024 – березень 2024) — аналізувала програму з української літератури для 10-го класу, створила опитування та надіслала учням та вчителям для проходження, аналізувала результати опитування, добирала різноманітні матеріали та ресурси про життя та творчість Ольги Кобилянської, враховуючи програмні вимоги та інтереси учнів, розробила комплекс вправ і завдань для формування творчого мислення учнів;

- на етапі 3 (квітень 2022 — травень 2022) — проведено апробацію та повторне анкетування учнів. Крім цього, зроблено висновки дослідження і описано його результати.

Вірогідність дослідження забезпечена використанням положень загальнонаукової і лінгводидактичної методологій, обґрунтуванням підходів та способів розв'язання завдань наукового дослідження; вибором методологічних праць, послідовністю використання теоретичних та емпіричних методів, апробацією методичної пропозиції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ 10-ГО КЛАСУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПІСУ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1 Сутність та зміст формування творчого мислення учнів 10-го класу під час вивчення життєпису Ольги Кобилянської

Творче мислення є одним із найважливіших видів інтелектуальної діяльності людини, що відіграє ключову роль у її особистісному розвитку та самореалізації. Воно являє собою вищу форму мислення, яка характеризується здатністю генерувати нові ідеї, створювати оригінальні та неординарні рішення, виходити за рамки стандартних підходів та шаблонів. Творче мислення є невід'ємною складовою творчого потенціалу особистості, що проявляється у різноманітних сферах людської діяльності – науці, мистецтві, техніці, літературі тощо (Токмань, 2012).

Значення творчого мислення для особистісного розвитку учнів є надзвичайно важливим, адже воно формує здатність критично аналізувати інформацію, бачити проблеми з різних ракурсів, знаходити нестандартні шляхи їх вирішення. Творче мислення сприяє розвитку таких якостей, як гнучкість, оригінальність, винахідливість, допитливість, здатність до експериментування та ризику. Воно стимулює пізнавальну активність учнів, формує їхню самостійність, ініціативність, креативність та впевненість у власних силах.

Розвиток творчого мислення є особливо актуальним у період старшого підліткового віку, коли відбувається інтенсивне формування світогляду, ціннісних орієнтацій та життєвих принципів особистості (Feehan, McGee, Williams, 1993). У цей період учні демонструють високий пізнавальний інтерес, прагнення до самостійності та самоствердження, критичне ставлення до навколишньої дійсності. Творче мислення допомагає старшокласникам знайти власний шлях у житті, сформувати індивідуальний стиль діяльності та

поведінки, розвинути здатність до самореалізації та самовдосконалення (Бугайко, Бугайко, 1973).

Вивчення життєпису видатних особистостей, зокрема письменниці Ольги Кобилянської, має величезний потенціал для формування творчого мислення учнів 10-го класу на уроках української літератури. Біографія Ольги Кобилянської демонструє яскравий приклад непересічної творчої особистості, яка зуміла подолати численні перешкоди та досягти неабияких успіхів у літературній діяльності. Її життєвий шлях був сповнений випробувань, боротьби за власні переконання та ідеали, пошуку нових форм художньої виразності (Polowy, 2006).

Аналізуючи життєпис Ольги Кобилянської, учні можуть відстежити, як формувалися її творчі здібності, яким чином вона долала стереотипи та упередження свого часу, як знаходила натхнення у повсякденному житті та навколишній природі. Вивчення біографічних фактів, листування, спогадів сучасників дозволяє глибше зрозуміти особистість письменниці, її світогляд, джерела творчості та естетичні пріоритети.

Під час аналізу життєпису Ольги Кобилянської учні можуть розвивати такі важливі компоненти творчого мислення, як асоціативність, фантазію, уяву, здатність до перенесення знань та досвіду з одної сфери в іншу (Бугайко, Бугайко, 1963). Вони вчаться бачити приховані зв'язки між явищами та подіями, шукати нестандартні інтерпретації, продукувати оригінальні гіпотези та ідеї. Творче мислення стимулюється завдяки використанню активних методів навчання, проблемних ситуацій, дискусій, творчих проєктів, що ґрунтуються на біографічному матеріалі.

Розглядаючи життєвий шлях Ольги Кобилянської, учні можуть усвідомити важливість таких рис, як наполегливість, цілеспрямованість, відданість своїй справі, готовність долати перешкоди на шляху до поставленої мети (Polowy, 2006). Вони вчаться критично оцінювати свої ідеї та думки, переосмислювати стереотипи та упередження, знаходити нові, нестандартні рішення. Творче мислення допомагає їм сформулювати власну

життєву позицію, визначити цінності та пріоритети, розвинути здатність до самовираження та самореалізації.

Специфіка формування творчого мислення в старшому підлітковому віці зумовлена низкою психологічних, фізіологічних та соціальних факторів, притаманних цьому періоду розвитку особистості. Старший підлітковий вік (15-17 років) є перехідною ланкою між дитинством та дорослим життям, коли відбуваються значні зміни в інтелектуальній, емоційній та соціальній сферах (Кравчук, 2003).

По-перше, в старшому підлітковому віці спостерігається інтенсивний розвиток абстрактного, теоретичного мислення. Учні починають оперувати гіпотезами, судженнями, поняттями, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Вони здатні аналізувати складні ситуації, розглядати проблеми з різних точок зору, робити узагальнення та висновки. Ця особливість створює сприятливі умови для формування творчого мислення, яке ґрунтується на здатності бачити нові грані в уже відомих явищах, генерувати оригінальні ідеї та нестандартні рішення (Богданова, 2022).

По-друге, старший підлітковий вік характеризується підвищеною пізнавальною активністю, допитливістю, прагненням до самостійності та самоствердження. Учні демонструють критичне ставлення до оточуючої дійсності, намагаються знайти власні відповіді на складні питання, висловлюють незгоду з усталеними поглядами та стереотипами. Ця особливість сприяє розвитку таких важливих компонентів творчого мислення, як незалежність суджень, гнучкість розуму, готовність до експериментування та ризику (Проценко, 2006).

По-третє, у старшому підлітковому віці формується стійке почуття самоідентичності, відбувається пошук життєвих цінностей та орієнтирів. Учні прагнуть до самовираження, реалізації своїх здібностей та талантів, знаходження власного шляху в житті. Творче мислення допомагає їм усвідомити свої можливості, сформуванню індивідуального стилю діяльності, проявити креативність та оригінальність (Чистікова, 2023).

Разом із тим, у старшому підлітковому віці існують певні бар'єри для розвитку творчого мислення, пов'язані з загостренням емоційної нестабільності, підвищеною вразливістю до критики, страхом помилок та невдач. Важливо створити сприятливе середовище, де учні зможуть вільно експериментувати, висувати нестандартні ідеї, не боячись осуду чи невдач.

Біографічний матеріал відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку творчих здібностей учнів, адже він дозволяє не лише поглибити їхні знання про життєвий та творчий шлях видатних особистостей, а й слугує потужним джерелом натхнення, мотивації та стимулом для власної творчої самореалізації. Вивчаючи біографії відомих письменників, художників, музикантів, науковців, учні можуть зрозуміти, як формувався їхній творчий потенціал, які виклики та перешкоди вони долали, яким чином знаходили натхнення та відкривали нові горизонти у своїй діяльності (Степанишин, 1995).

Біографічний матеріал допомагає розвинути такі важливі компоненти творчого мислення, як асоціативність, фантазія, уява, здатність до перенесення знань та досвіду з одної сфери в іншу. Учні вчаться бачити приховані зв'язки між подіями та явищами, шукати нестандартні інтерпретації, висувати оригінальні гіпотези та ідеї. Знайомство з життєписами видатних творчих особистостей показує, що успіх часто залежить не лише від таланту, а й від наполегливості, цілеспрямованості та креативності (Овдійчук, 2020).

Використання біографічного матеріалу на уроках дозволяє зробити навчальний процес більш наочним, емоційно забарвленим та захопливим. Учні можуть уявити себе на місці відомих письменників, художників чи вчених, відчувати їхні переживання, розділити радощі перемог та гіркоту невдач. Це сприяє розвитку емпатії, співпереживання, емоційного інтелекту – важливих складових творчого мислення.

Біографічний матеріал дозволяє використовувати активні та інтерактивні методи навчання, такі як дискусії, рольові ігри, проектна

діяльність, творчі завдання. Учні можуть створювати власні літературні, художні чи науково-популярні твори, інсценувати важливі події з життя видатних особистостей, моделювати ситуації, в яких ті опинялися, пропонувати свої варіанти вирішення проблем та конфліктів.

Вивчаючи життєписи творчих геніїв, учні можуть усвідомити, що творчість – це не лише прояв таланту, а й результат наполегливої праці, самовдосконалення, пошуку нових шляхів самовираження. Вони бачать, як видатні особистості не боялися експериментувати, порушувати канони та стереотипи, шукати нові форми та засоби художньої виразності. Це надихає учнів на власну творчість, допомагає їм подолати страх невдач та критики, розвиває впевненість у своїх силах (Овдійчук, 2020).

Біографічний матеріал також дозволяє розкрити соціокультурний контекст епохи, в якій жили та творили видатні особистості. Учні можуть зрозуміти, як суспільні умови, традиції, цінності та норми того часу впливали на їхню творчість, яким чином вони долали упередження та протистояли застарілим поглядам. Це формує критичне мислення, здатність аналізувати соціальні явища та процеси, розуміти зв'язок між особистістю та епохою.

Вивчення життєпису видатної української письменниці Ольги Кобилянської відкриває широкі можливості для стимулювання творчого мислення учнів 10-го класу на уроках української літератури. Її біографія є надзвичайно багатогранною та насиченою подіями, що дозволяє розглядати різноманітні аспекти становлення творчої особистості, формування її світогляду, естетичних уподобань та стилю письма.

Перш за все, знайомство з життєвим та творчим шляхом Ольги Кобилянської надихає учнів на власну творчу самореалізацію, спонукає їх до пошуку нових форм самовираження (Пасічник, 2000). Аналізуючи перешкоди та випробування, з якими стикалася письменниця, такі як патріархальні традиції суспільства, складні сімейні обставини, матеріальні нестатки, учні можуть усвідомити, що досягнення творчих успіхів вимагає наполегливості, сили волі та рішучості. Водночас, вони бачать, як Кобилянська не зупинялася

перед труднощами, а знаходила в них поштовх для творчого зростання та самовдосконалення.

Розгляд життєпису Ольги Кобилянської сприяє розвитку в учнів таких важливих компонентів творчого мислення, як асоціативність, фантазія, уява. Аналізуючи біографічні факти, листування, спогади сучасників, учні можуть уявити атмосферу епохи, в якій жила письменниця, відчувати її емоції та переживання, зануритися в її внутрішній світ. Це стимулює розвиток креативності, здатності бачити нові грані в уже знайомих речах та явищах, генерувати оригінальні ідеї та нестандартні рішення (Кузьміна, 2021).

Життєпис Ольги Кобилянської демонструє учням важливість критичного мислення та готовності долати усталені стереотипи та упередження. Письменниця змушена була боротися з консервативними поглядами свого часу, відстоювати право жінки на творчість та самореалізацію. Ця боротьба знайшла відображення в її творчості, зокрема в романі «Цвіт калини», де порушуються гострі проблеми гендерної нерівності та емансипації (Овдійчук, 2020). Учні можуть проаналізувати, як саме Кобилянська змогла піднятися над обмеженнями свого часу, відкрити нові горизонти в літературі та суспільному житті.

Вивчаючи життєпис Ольги Кобилянської, учні мають можливість відстежити процес формування її творчої індивідуальності, естетичних уподобань та літературного стилю. Вони можуть дослідити, які чинники вплинули на її світогляд та мистецькі пріоритети, звідки вона черпала натхнення для своїх творів. Це дозволяє їм зрозуміти, що творчість – це не лише прояв таланту, а й результат наполегливої праці, пошуку власного шляху в мистецтві, відкритості до нових ідей та експериментів (Губенко, 2012).

Отже, використання біографічного матеріалу на уроках української літератури відкриває широкі можливості для застосування інтерактивних та проєктних методів навчання, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів. Вони можуть створювати літературні, художні чи мультимедійні

проекти, присвячені життю та творчості Ольги Кобилянської, розробляти квести, інсценувати епізоди з її біографії, моделювати ситуації, в яких опинялася письменниця, пропонуючи власні варіанти вирішення конфліктів та проблем (Жила, 2004).

1.2 Характеристика творчого мислення як предмету педагогічних досліджень

Творче мислення є предметом наукових досліджень багатьох видатних вітчизняних і зарубіжних вчених. Ця тема цікавила психологів, педагогів, філософів і представників інших галузей знань. Визначення творчого мислення є досить різноманітними, адже кожен дослідник акцентував увагу на певних його аспектах та особливостях.

У працях українського психолога В. О. Моляко творче мислення розглядається «як конструктивна інтелектуальна діяльність особистості, яка виявляється у висуненні нових, нестандартних ідей та оригінальних способів розв'язання проблем» (Моляко, 2011). На думку В. Моляко, «творче мислення передбачає наявність певних інтелектуальних здібностей, зокрема допитливості, фантазії, уяви, інтуїції, дивергентного мислення» (Моляко, 2011).

Український вчений-психолог В. В. Клименко визначає творче мислення як «процес, який полягає у створенні чогось об'єктивно або суб'єктивно нового шляхом самостійного перетворення наявного досвіду та знань» (Клименко, 2007). Науковець наголошує на таких основних рисах творчого мислення, як новизна, оригінальність, унікальність підходів і рішень.

На думку американського психолога Дж. Гілфорда, «творче мислення – це дивергентне мислення, яке рухається одночасно у різних напрямках і передбачає пошук численних, оригінальних ідей у відповідь на одну

проблемну ситуацію» (Guilford, 1958). Гілфорд виділяв такі основні компоненти творчого мислення: оригінальність, гнучкість, продуктивність, розробленість ідей.

Український дослідник творчості В. Роменець вважав, що творче мислення є вищою формою розвитку інтелекту, здатністю людини виходити за межі заданого, створюючи щось принципово нове (Роменець, 2018). Учений наголошував на винятковій ролі уяви та інтуїції у творчому процесі.

У баченні французького філософа і психолога А. Велтека, творче мислення є процесом створення нових ментальних комбінацій, які формуються завдяки особливій чутливості до проблем, дефіциту знань, їх дисгармонії та здатності до тривалого зосередження на проблемі (Брецько, 2020).

Продуктивність є однією з фундаментальних характеристик творчого мислення, що відображає здатність особистості генерувати велику кількість ідей, гіпотез, рішень у відповідь на проблемну ситуацію.

Значення продуктивності мислення для творчого процесу важко переоцінити. Чим більше ідей, припущень, асоціацій виникає у свідомості людини, тим вища ймовірність того, що серед них будуть оригінальні, нестандартні та цінні рішення. Продуктивність збільшує шанси на успіх у творчій діяльності відповідно до закону великих чисел (Guilford, 1958).

Високий рівень продуктивності мислення забезпечується розвиненими уявою, фантазією, асоціативністю, винахідливістю. Здатність швидко переходити від однієї думки до іншої, легкість комбінування елементів, багатство ідей та образів сприяють генеруванню численних варіантів рішень.

Американський психолог Дж. Гілфорд виділяв такі основні показники продуктивності творчого мислення (Guilford, 1958):

1. Словесна продуктивність - легкість породження слів певного типу за обмежений проміжок часу.
2. Ідейна продуктивність - здатність швидко і легко висувати ідеї, припущення, гіпотези.

3. Асоціативна продуктивність - багатство асоціативних зв'язків, вміння знаходити віддалені й несподівані асоціації.

4. Інтерпретаційна продуктивність - вміння пропонувати різноманітні тлумачення певного факту, події, ситуації.

Провідні стратегії розвитку продуктивного мислення пов'язані з активізацією уваги, стимулюванням творчих здібностей, усуненням психологічних бар'єрів та обмежень. Серед найбільш відомих методів - мозковий штурм, метод фокальних об'єктів, синектика, морфологічний аналіз, метод каталогу тощо. Їх застосування дозволяє відійти від стереотипів, подолати інертність мислення, увійти у вільний творчий потік ідей (Чистікова, 2023).

Високий рівень продуктивності є необхідним не лише для наукової, технічної, художньої творчості, а й для ефективного вирішення повсякденних проблем, пошуку оптимальних життєвих стратегій, адаптації до мінливих умов. Здатність генерувати численні альтернативи - запорука гнучкості, конструктивності й життєздатності рішень.

Важливим елементом формування творчого мислення є його гнучкість. Гнучкість розглядається як одна з найважливіших характеристик творчого мислення. Вона відображає здатність особистості легко переходити від одного аспекту проблеми до іншого, вільно переключатися між різними ідеями, міркуваннями, способами розв'язання задач. Гнучкість мислення протиставляється ригідності, інертності, стереотипності мисленнєвих процесів (Guilford, 1958).

Гнучкість тісно пов'язана з такими якостями творчої особистості, як відкритість новому досвіду, сприйнятливість до незвичних ідей, здатність долати звичні обмеження та виходити за межі заданих умов. Гнучке мислення дозволяє людині подолати вузькі рамки проблеми, розглянути її під незвичним кутом зору, запропонувати нестандартні та неочікувані рішення.

У структурі гнучкості мислення виділяють декілька ключових компонентів (Дерев'янка, 2021):

1. Гнучкість мисленнєвих стратегій. Це вміння швидко та легко переключатися між різними способами обробки інформації, змінювати тактики пошуку рішення в разі їх неефективності, знаходити альтернативні стратегії вирішення проблемних ситуацій.

2. Семантична гнучкість. Ця якість пов'язана зі здатністю бачити об'єкт під різними кутами зору, знаходити нові, нетрадиційні інтерпретації та смислові зв'язки, вміло оперувати поняттями та їх значеннями.

3. Спонтанна гнучкість. Це легкість переходу від однієї категорії або контексту до іншого, швидке перемикання уваги та мислення з об'єкта на об'єкт, з ідеї на ідею.

4. Адаптивна гнучкість. Така гнучкість виражається у здатності коригувати свої уявлення та підходи відповідно до зміни умов ситуації, долати когнітивну інертність та звичні установки (Guilford, 1958).

Гнучкість мислення тісно пов'язана з пластичністю психічних процесів, динамічністю інтелектуальних установок, лабільністю нервової системи. Люди з високим рівнем гнучкості відрізняються мобільністю розумової діяльності, вмінням легко переносити ідеї та методи з однієї галузі в іншу. Їм властиві різноманітність підходів, багатство асоціативних зв'язків, готовність до пошуку альтернатив.

Важливим проявом гнучкості є здатність виходити за межі звичних рамок, уникати жорстких обмежень та стереотипних способів міркування. У творчому пошуку гнучкість мислення допомагає вирватися з полону усталених уявлень, старих конвенцій, традиційних поглядів. Вона відкриває шлях до продукування оригінальних ідей, способів бачення проблем під іншим кутом.

Американський психолог Дж. Гілфорд розробив спеціальні тести для оцінки рівня гнучкості мислення. Зокрема, тести «Незвичне використання предметів» та «Віддалені асоціації» діагностують уміння знаходити нові, нетипові функції об'єктів та встановлювати несподівані зв'язки між явищами

(Guilford, 1958). Ці методики широко використовуються для вимірювання творчих здібностей.

Формування гнучкості мислення є важливим завданням освітнього процесу. Педагогічні стратегії розвитку цієї якості пов'язані зі створенням умов для вільного генерування ідей, застосування різноманітних творчих методів та технік (мозкового штурму, синектики, морфологічного аналізу тощо), залученням учнів до дискусій, діалогів, пошуку альтернативних рішень (Костюк, 1963). Атмосфера заохочення різних точок зору, відкритості до нового досвіду сприяє руйнуванню мисленнєвих шаблонів та стереотипів.

Гнучке, динамічне, нешаблонне мислення є запорукою самобутності та неординарності особистості. Воно забезпечує здатність вирішувати складні проблеми, швидко адаптуватися до змін, знаходити виходи з кризових ситуацій. У швидкоплинному світі, де відбуваються стрімкі трансформації, уміння мислити гнучко, динамічно набуває особливої цінності та значущості (Брецько, 2020).

Питання про етапи, які проходить творчий процес, завжди цікавило дослідників творчості. Одну з найвідоміших концепцій запропонував американський вчений Грем Воллес. Його чотириетапна модель творчого акту стала класичною та широко використовується в психології творчості (Губенко, 2012).

Підготовка - перший та надзвичайно важливий етап творчого процесу. Він передбачає попередню роботу, необхідну для того, щоб розпочати продуктивний пошук рішення. На цьому етапі особистість формулює проблему, намагається якомога глибше її зрозуміти, аналізує наявні дані та факти, шукає додаткову інформацію. Значну роль відіграє попередній досвід людини, її знання, навички, компетенції у відповідній галузі. Чим більше творець володіє актуальним матеріалом з теми, тим більші шанси на успішний результат (Губенко, 2012).

На етапі підготовки важливими є мотивація, допитливість, наполегливість та інші особистісні якості. Творча особистість старанно

працює над визначенням проблеми, збором необхідних відомостей, вивченням теоретичного матеріалу з питання, що цікавить. Її допитливість спонукає до пошуку додаткових джерел, ретельного аналізу проблемної ситуації. Інтенсивна розумова діяльність створює підґрунтя для наступних етапів.

Наступний етап - інкубація. Він характеризується відсутністю явної, усвідомленої роботи над проблемою, однак підсвідоме "бродило" думок триває. Часто саме в цей період і відбувається визрівання ідеї, формування нових несвідомих зв'язків та комбінацій. Умовами ефективної інкубації є тимчасове відволікання від проблеми, зміна виду діяльності, відпочинок. Несвідома розумова активність краще проявляється тоді, коли людина не зосереджена на завданні (Губенко, 2012).

Важливу роль на етапі інкубації відіграють такі чинники: мимовільні асоціації, випадкові стимули довкілля, сприятливі емоційні стани. Саме вони можуть слугувати поштовхом для виникнення нових незвичайних ідей та рішень. Тривалість інкубації може варіюватися від годин до місяців і років. Вчені вважають, що цей етап необхідний для реструктуризації наявних знань і подолання когнітивної інерції (Позінкевич, 1993).

Етап осяяння або інсайту характеризується раптовим проривом - ідея, здогадка або рішення проблеми з'являються миттєво, ніби спалах. Творча людина переживає особливий емоційний стан натхнення, психологи називають це «евристичним переживанням». Раптово стають зрозумілими зв'язки, які раніше були прихованими, і людина ніби бачить шлях до вирішення завдання. Осяяння може статися в найнесподіваніший момент - під час прогулянки, сну, перегляду кіно тощо.

Важливою умовою настання інсайту є тимчасове припинення спрямованих зусиль, насиченість підсвідомості необхідними матеріалами, що встановилася на попередніх етапах. Проте осяяння - це ще не остаточний результат творчого пошуку. Блискавична ідея потребує подальшої роботи, ретельної перевірки та доопрацювання.

Четвертий етап творчого процесу - перевірка або оцінка - означає аналіз, обґрунтування та розвиток інсайтного рішення. На цьому етапі людина свідомо, логічно опрацьовує знайдене раптове рішення, піддає його критиці, перевіряє на істинність та цінність. Часто первинне рішення лише частково задовольняє вимоги, тому потребує подальшого вдосконалення (Губенко, 2012).

Перевірка включає пошук підтверджуючих доказів, емпіричне випробування, оцінку значущості ідеї. Цей етап потребує інтелектуального напруження, великих зусиль, терпіння. Адже щоб завершити твір, потрібно виконати величезну роботу - вибудувати логічні ланцюжки, привести аргументи, знайти практичне застосування ідеї (Позінкевич, 1993). Творча людина постійно здійснює моніторинг, редагування, шліфування свого задуму. І лише після ретельної перевірки робота може вважатися завершеною.

Розглянута модель творчого процесу є достатньо універсальною та підтверджується численними біографічними фактами з життя видатних вчених, митців, винахідників. Водночас творчий акт не завжди проходить точно ті самі етапи послідовно. Інколи осяяння може статися раніше, до тривалого етапу підготовки. Окремі етапи іноді повторюються циклічно. Проте загалом описана Воллесом тенденція зберігається і дозволяє глибше зрозуміти механізми творчості.

У психології творчості розроблено низку спеціальних методик та тестів для діагностики рівня розвитку творчих здібностей людини. Вони дозволяють оцінити такі ключові компоненти творчого мислення, як оригінальність, гнучкість, продуктивність, розробленість ідей. Найвідомішими є тести Торренса та тест віддалених асоціацій Медника (Видра, 2011).

Тести Торренса для оцінки творчого мислення були розроблені американським психологом Е.П. Торренсом у 1960-х роках. Вони включають вербальну (словесну) та образну (фігурну) батареї завдань. Тести Торренса

вважаються одними з найбільш надійних та валідних інструментів виміру творчого потенціалу.

Вербальна батарея складається з таких субтестів: «Задавання питань», «Причини», «Наслідки», «Незвичайне використання», «Незвичайні питання». Вони діагностують уміння продукувати різноманітні ідеї на основі словесного стимулу.

Образна батарея включає завдання «Складання зображення», «Незавершені фігури», «Паралельні лінії» (Видра, 2011). Вони оцінюють здатність до утворення цікавих, незвичних візуальних композицій з простих елементів.

За результатами тестів визначають такі показники творчих здібностей: швидкість (продуктивність), гнучкість, оригінальність та розробленість ідей. Тести Торренса широко застосовуються в освітніх закладах, дослідженнях креативності людей різного віку (Кочерга, 2011).

Тест віддалених асоціацій розробив американський психолог С. Медник для виміру «здатності до оригінальності». Він складається зі 100 слів-стимулів та полягає в об'єднанні пари віддалених асоціативних елементів у нове поняття.

Наприклад, до слів-стимулів «солодкий» та «перелітний» потрібно знайти асоціативну відповідь – «птаха» (солодкий птах). Відповіді оцінюються за показниками унікальності, оригінальності та семантичної віддаленості (Кочерга, 2011).

Це діагностичний інструмент, який виявляє здатність встановлювати нові, нестандартні зв'язки між об'єктами чи явищами. Він застосовується як для індивідів, так і для груп різного віку.

Існує низка інших поширених методик для оцінки рівня креативності (Кутішенко, 2010):

- Тест на виявлення унікальних ідей Вайсбанда. Досліджуваним пропонується скласти якомога більше речень з наборів слів. Аналізуються оригінальність та продуктивність.

- Тест інтелектуальної творчої здібності Бенета. Він містить вербальні та невербальні субтести для оцінки гнучкості, оригінальності, семантичної спонтанної гнучкості.
- Опитувальник Вільямса на креативність. Це вербальний тест, що визначає пошук рішень у нестандартних ситуаціях.
- Тест метафоричної продуктивності Торренса. Діагностує здатність створювати метафори в літературних творах.
- Тест життєвих цінностей Ландольта. Виявляє схильність до відкритості, нових вражень, творчості.
- Опитувальник самооцінки креативності. Дозволяє оцінити власні творчі здібності.

Крім тестових методів, для діагностики використовуються спостереження за діяльністю, бесіди, інтерв'ю, аналіз продуктів творчості (винаходів, творів тощо). Діагностика дає змогу визначити сильні та слабкі сторони творчого потенціалу людини.

1.3 Психолого-педагогічний аспект формування творчого мислення учнів 10-го класу у процесі вивчення життєпису письменника

Старший підлітковий вік, який охоплює період від 15 до 18 років, є особливим етапом психічного розвитку, де відбуваються значні зміни в когнітивній, емоційній та соціальній сферах. Ці зміни мають безпосередній вплив на формування творчого мислення підлітків (Кочерга, 2011).

Когнітивний розвиток старшокласників характеризується переходом від конкретних до формальних операцій, що дозволяє їм мислити абстрактно, критично та логічно. Вони стають здатними до гіпотетико-дедуктивного мислення, що означає можливість висувати гіпотези, робити припущення та перевіряти їх логічним шляхом (Богданова, 2022). Ця здатність є важливою

для творчого процесу, оскільки дозволяє підліткам генерувати нові ідеї та перевіряти їх на практиці.

Крім того, в цьому віці відбувається подальший розвиток метапізнавальних навичок, які включають здатність планувати, контролювати та оцінювати власні когнітивні процеси. Ця здатність сприяє більш ефективному використанню когнітивних ресурсів під час вирішення творчих завдань (Роменець, 1993).

Важливим аспектом творчого мислення є розвиток уяви, фантазії та асоціативності. У старшому підлітковому віці ці здібності можуть досягати високого рівня розвитку завдяки збільшенню обсягу знань, розширенню кругозору та накопиченню життєвого досвіду. Підлітки стають здатними поєднувати різні ідеї та концепції в нові, унікальні комбінації, що є основою творчого процесу (Губенко, 2012).

Однак, слід зазначити, що розвиток творчих здібностей у старшому підлітковому віці може суттєво різнитися залежно від індивідуальних особливостей, середовища та мотивації. Мотивація відіграє ключову роль у стимулюванні творчої активності підлітків, оскільки вона забезпечує енергію та наполегливість, необхідні для реалізації творчих ідей (Ying, Jing, 2023).

Емоційний інтелект також має важливе значення для розвитку творчого мислення в старшому підлітковому віці. Розуміння власних емоцій та емоцій інших людей дозволяє підліткам краще взаємодіяти з оточуючими, що може сприяти обміну ідеями та вдосконаленню творчих рішень. Крім того, емоційний інтелект допомагає регулювати емоційні стани, що може позитивно впливати на креативність (Язвицька, 2007).

Слід також зазначити, що на розвиток творчого мислення в старшому підлітковому віці можуть впливати соціокультурні чинники, такі як освітнє середовище, сімейні цінності та культурні норми (Токмань, 2002). Заохочення творчості, створення сприятливого середовища та надання можливостей для самореалізації є важливими умовами для розвитку творчого потенціалу підлітків.

Розвиток творчого мислення на уроках української літератури вимагає створення сприятливого середовища, в якому учні відчуватимуть себе комфортно та безпечно для вираження своїх ідей і поглядів. Атмосфера довіри, взаємоповаги та відкритості до різноманітних думок є ключовою для стимулювання творчості (Андрусенко, 2009). Вчителі можуть досягти цього завдяки демократичному стилю спілкування, заохоченню дискусій та обміну думками, а також через підтримку та визнання зусиль учнів, навіть якщо їхні ідеї є незвичними чи суперечливими.

Застосування інтерактивних та проєктних методів навчання є ефективним підходом для розвитку творчого мислення на уроках літератури. Інтерактивні методи, такі як рольові ігри, симуляції, мозкові штурми та творчі майстерні, залучають учнів до активної взаємодії та співпраці, що стимулює генерацію ідей, критичне мислення та вирішення проблем. Проєктна діяльність дозволяє учням працювати над реальними завданнями, пов'язаними з літературою, що вимагає від них самостійного планування, дослідження, творчості та презентації результатів (Жила, 2004).

Формування навичок критичного аналізу та нестандартного підходу є ключовим для розвитку творчого мислення на уроках української літератури. Вчителі можуть заохочувати учнів, ставити під сумнів звичні підходи, шукати альтернативні інтерпретації літературних творів, висувати оригінальні ідеї та гіпотези. Використання методів критичного аналізу, таких як аналіз художніх образів, символів, мовних засобів, може допомогти учням поглибити розуміння літературних творів та розвинути здатність до нестандартного мислення (Пометун, 2018).

Використання міжпредметних зв'язків на уроках української літератури забезпечує поглиблення знань та розширення контексту для творчого мислення. Інтеграція літератури з історією, мистецтвом, філософією, психологією та іншими дисциплінами дозволяє учням побачити різні перспективи та знайти нові підходи до інтерпретації літературних творів (Терно, 2009). Наприклад, вивчення історичного контексту епохи, в якій було

написано твір, може допомогти учням краще зрозуміти його ідеї та мотиви, а також сформуванню власне критичне ставлення.

Крім того, важливо залучати учнів до творчих завдань, пов'язаних з літературою, таких як написання оповідань, віршів, есе чи сценаріїв. Ці завдання дозволяють учням застосувати свої творчі здібності та втілити власні ідеї в літературній формі. Демонстрація та обговорення творчих робіт учнів може слугувати джерелом натхнення та заохочення для інших.

Ефективними методами розвитку творчого мислення на уроках української літератури є також використання мультимедійних та інтерактивних технологій, проведення літературних квестів, створення літературних блогів чи подкастів, організація літературних вечорів чи фестивалів (Волошина, 2002). Ці методи дозволяють учням занурюватися в літературний світ, експериментувати з різними формами творчого самовираження та обмінюватися ідеями з однолітками.

Важливо пам'ятати, що розвиток творчого мислення - це тривалий процес, який вимагає постійної практики, заохочення та підтримки з боку вчителів (Починкова, 2019). Створення сприятливого середовища, застосування інтерактивних та проєктних методів, формування критичного мислення та використання міжпредметних зв'язків є ключовими педагогічними умовами, які допоможуть учням розкрити свій творчий потенціал на уроках української літератури та за їх межами.

Вивчення життєпису видатної української письменниці Ольги Кобилянської може відіграти значну роль у формуванні творчого мислення старшокласників. Біографічний матеріал, пов'язаний з її життям і творчістю, є багатим джерелом натхнення та мотивації для учнів.

Ольга Кобилянська була однією з перших українських письменниць, які порушували гострі соціальні питання, торкалися табуованих тем та відстоювали права жінок. Її непересічна особистість, сміливість у висловлюванні поглядів та боротьба проти усталених стереотипів можуть

стати потужним стимулом для розвитку критичного мислення та творчого самовираження учнів (Погребенник, 1988).

Занурення в життєвий шлях Кобилянської дозволяє розвинути емпатію та емоційний інтелект старшокласників. Вони можуть краще зрозуміти виклики та труднощі, з якими стикалася письменниця, її внутрішні переживання та мотиви вчинків. Це сприяє розвитку здатності ставити себе на місце інших, розуміти різні перспективи та формувати власну систему цінностей.

Біографія Ольги Кобилянської відкриває багаті можливості для створення творчих проєктів учнями. Вони можуть розробляти літературні вечори, присвячені життю та творчості письменниці, створювати мультимедійні презентації, відеофільми чи аудіокниги, базуючись на біографічних фактах (Волошина, 2002). Такі проєкти не лише розвивають творчі здібності, а й вимагають дослідницької роботи, критичного аналізу джерел та пошуку нестандартних рішень для представлення матеріалу.

Крім того, вивчення життєпису Ольги Кобилянської може сприяти формуванню критичного ставлення до стереотипів та упереджень, які існували в суспільстві того часу. Письменниця активно виступала проти гендерної нерівності, обмежень для жінок у доступі до освіти та самореалізації (Polowy, 2006). Аналізуючи її твори та біографію, учні можуть усвідомити важливість боротьби за рівні права, повагу до різноманітності та подолання упередженого ставлення.

Водночас, слід зазначити, що вивчення біографії Кобилянської не обмежується лише її особистим життям, а також охоплює культурно-історичний контекст епохи, в якій вона жила та творила. Це дозволяє учням краще зрозуміти вплив соціальних, політичних та культурних чинників на формування поглядів і творчості письменниці, а також розвинути навички міжпредметного мислення.

Ефективними методами роботи з біографічним матеріалом на уроках української літератури можуть бути дискусії, рольові ігри, створення

біографічних есе, літературні вікторини, проєктна діяльність тощо. Важливо заохочувати учнів до критичного осмислення, висловлення власних думок та пошуку творчих підходів до представлення матеріалу.

1.4 Методичні засади формування творчого мислення учнів 10-го класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської

Формування творчого мислення є важливим завданням на етапі старшої школи, адже саме в цей період відбувається активний розвиток критичного та абстрактного мислення учнів. Вивчення біографії видатних письменників створює сприятливі умови для розвитку творчих здібностей старшокласників, оскільки дозволяє їм поринути у життєві історії та долі творців літератури, зрозуміти витoki їхнього таланту та натхнення.

Одна з ключових особливостей формування творчого мислення під час вивчення біографії письменників полягає у можливості використання міжпредметних зв'язків (Проценко, 2006). Життєписи митців тісно переплітаються з історичними подіями, культурним контекстом епохи, філософськими ідеями та естетичними уявленнями того часу. Тому вивчення біографії дозволяє учням поєднувати знання з різних галузей, аналізувати вплив історичних, соціальних та культурних чинників на творчість письменника, розвивати критичне мислення та здатність до комплексного аналізу.

Крім того, біографії письменників часто сповнені цікавих життєвих перипетій, драматичних поворотів долі, непростих моральних виборів та особистісних випробувань. Це дозволяє залучати старшокласників до обговорення етичних дилем, розвивати емпатію та емоційний інтелект, формувати власну систему цінностей та ставлення до життєвих викликів. Творче мислення тісно пов'язане з умінням ставити себе на місце іншої

людини, аналізувати її вчинки та мотиви, що робить вивчення біографій письменників ідеальним матеріалом для такого виду навчання (Моляко, 2011).

Ще однією важливою особливістю є можливість прослідкувати еволюцію творчого шляху письменника, зрозуміти, як формувалися його погляди, стиль та естетичні уподобання. Учні можуть відстежувати, як життєві події та досвід впливали на творчість митця, аналізувати зміни в його світогляді та творчому баченні. Це розвиває вміння критично мислити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та робити власні висновки.

Під час вивчення біографії письменників старшокласники також можуть розвивати свої дослідницькі навички. Вони можуть шукати додаткову інформацію про життя та творчість митця, аналізувати різні джерела, порівнювати різні точки зору та інтерпретації. Це сприяє розвитку самостійності, ініціативності та вміння працювати з інформацією, що є важливими складовими творчого мислення (Мащерякова, 2020).

Нарешті, вивчення біографії письменників може стати поштовхом для власної творчої діяльності учнів. Вони можуть писати есе, вірші, оповідання, створювати мультимедійні проекти, інсценізації чи інші творчі роботи, натхненні життям та творчістю вивчених митців (Токмань, 2012). Це дозволяє старшокласникам реалізовувати свій творчий потенціал, експериментувати з різними формами самовираження та розвивати власний неповторний стиль.

Розвиток творчого мислення є одним з ключових завдань сучасної системи освіти (Богосвятська, 2014). На уроках української літератури вчителі мають унікальну можливість стимулювати творчі здібності учнів, залучаючи їх до активної взаємодії з художніми творами. Застосування різноманітних методів та прийомів дозволяє перетворити процес вивчення літератури на захопливу пригоду, в якій учні не лише засвоюють знання, а й розвивають свої аналітичні, критичні та креативні навички.

Одним з ефективних методів розвитку творчого мислення на уроках української літератури є постановка проблемних запитань. Замість традиційних запитань, що передбачають однозначні відповіді, вчителі можуть ставити проблемні питання, які спонукають учнів до глибокого аналізу, пошуку альтернативних інтерпретацій та висловлення власних думок (Язвинська, 2007). Наприклад, під час вивчення творів Ольги Кобилянської можна запропонувати учням проаналізувати феміністичні мотиви в її творчості або дослідити вплив філософських ідей на її поетичну спадщину. Такі проблемні запитання стимулюють критичне мислення, креативність та здатність учнів обґрунтовувати свою точку зору.

Дискусії є ще одним ефективним методом розвитку творчого мислення на уроках літератури. Вони дозволяють учням висловлювати різні погляди, аргументувати свої позиції та вчитися поважати альтернативні думки. Дискусії можуть бути організовані у формі дебатів, круглих столів або просто відкритого обговорення певної проблематики, пов'язаної з вивченим літературним твором. Дискусії допомагають учням розвивати критичне мислення, вміння аргументувати свою позицію та поважати різні точки зору (Присмицька, 2008).

Творчі завдання також відіграють важливу роль у розвитку творчого мислення учнів на уроках літератури. Ці завдання можуть включати написання віршів, оповідань, есе або створення мультимедійних проєктів, інспірованих вивченими літературними творами (Лаврут, 2008). Наприклад, після вивчення збірки «Царівна» Ольги Кобилянської, учням можна запропонувати створити власні поетичні або прозові твори, які відображають їхнє ставлення до боротьби за свободу та гідність жінки. Такі творчі завдання дозволяють учням експериментувати з різними формами самовираження, розвивати свою уяву та креативність, а також глибше зрозуміти ідеї та емоції, закладені в літературних творах.

Одним з ефективних прийомів розвитку творчого мислення є використання літературних ігор та симуляцій. Наприклад, учні можуть

розігрувати сценки з літературних творів, створюючи власні інтерпретації персонажів та подій. Така діяльність допомагає їм краще зрозуміти психологію героїв, розвинути емпатію та творчо підійти до відтворення літературного матеріалу (Рубан, 2022). Крім того, літературні ігри можуть включати завдання на створення нових сюжетних ліній, альтернативних закінчень або перенесення персонажів у інший історичний чи культурний контекст. Ці прийоми заохочують учнів мислити нестандартно, знаходити нові підходи до аналізу літературних творів та розвивати свої творчі здібності.

Використання мультимедійних технологій також відкриває нові можливості для розвитку творчого мислення на уроках літератури. Учні можуть створювати відеопрезентації, анімації, комікси або навіть короткометражні фільми, засновані на вивчених творах (Розман, 2024). Ці проєкти дозволяють їм поєднувати різні форми мистецтва, експериментувати з візуальними та аудіоефектами, а також знаходити інноваційні способи представлення літературного матеріалу. Крім того, робота в групах над такими проєктами сприяє розвитку навичок співпраці, комунікації та вміння працювати в команді, що є важливими складовими творчого мислення (Рубан, 2022).

Нарешті, вчителі можуть заохочувати учнів до ведення літературних щоденників або блогів, де вони можуть записувати свої роздуми, емоції та враження від вивчених літературних творів. Це дозволяє їм розвивати навички аналітичного мислення, самовираження та критичного аналізу. Крім того, такі щоденники або блоги можуть стати платформою для обміну ідеями та думками з іншими учнями, що сприяє розвитку навичок спілкування та відкритості до нових перспектив (Присмицька, 2008).

Впровадження різноманітних методів та прийомів розвитку творчого мислення на уроках української літератури є важливим завданням для вчителів. Це не лише сприяє розвитку креативності та інноваційного мислення учнів, а й допомагає їм глибше зрозуміти літературні твори,

розвинути навички критичного аналізу, комунікації та співпраці (Волошина, 2002). Творче мислення є ключовою компетенцією, яка допоможе учням досягти успіху в майбутньому, адже воно дозволяє їм ефективно вирішувати проблеми, знаходити нестандартні підходи та адаптуватися до мінливих умов сучасного світу (Проценко, 2006).

Вивчення життєпису видатних письменників відіграє важливу роль у формуванні творчого мислення учнів, особливо на етапі старшої школи. Серед постатей, які мають величезний потенціал для розвитку креативності та нестандартного мислення учнів 10-го класу, особливе місце посідає Ольга Кобилянська – одна з найяскравіших представниць української літератури кінця ХІХ - початку ХХ століття.

Життєвий шлях Ольги Кобилянської був сповнений випробувань та викликів, що змушували її постійно шукати нові шляхи для самореалізації та творчого вираження. Народившись у заможній родині, вона зазнала болючих втрат у ранньому віці, втративши батька та зазнавши матеріальних труднощів. Однак ці випробування не зламали її духу, а навпаки, стали поштовхом для пошуку нових життєвих орієнтирів та розвитку творчого потенціалу (Корач, 1967).

Вивчаючи біографію Ольги Кобилянської, учні 10-го класу можуть зрозуміти, як важливо бути стійким та невгамовним у досягненні своїх цілей, незважаючи на перешкоди та труднощі. Письменниця не зупинилася на досягнутому, а постійно шукала нові виклики та можливості для самовдосконалення. Її творчий шлях був сповнений безстрашних експериментів з формою та змістом, пошуком нових художніх засобів для вираження своїх ідей та емоцій.

Крім того, життєпис Ольги Кобилянської демонструє важливість відкритості до нових знань та культурних впливів. Письменниця активно цікавилася європейською літературою, філософією та мистецтвом, що збагатило її творчість новими ідеями та підходами. Вивчаючи її біографію, учні можуть зрозуміти, що творче мислення потребує постійного пошуку

натхнення, відкритості до нових знань та готовності вийти за межі звичних уявлень (Губенко, 2012).

Особливу увагу в контексті формування творчого мислення учнів заслуговує феміністична спрямованість творчості Ольги Кобилянської. Вона була однією з перших українських письменниць, які порушили питання гендерної рівності та боролися за права жінок у суспільстві. Її твори демонструють, як важливо мислити нестандартно, критично ставитися до усталених норм та стереотипів, а також мати сміливість відстоювати свої переконання (Ковалів, 2019).

Вивчення життєпису Ольги Кобилянської також дозволяє учням зрозуміти взаємозв'язок між особистим досвідом митця та його творчістю. Багато її творів були наповнені автобіографічними елементами, що віддзеркалювали її внутрішні переживання, боротьбу за самоствердження та пошук сенсу життя. Це дає учням можливість краще зрозуміти, як особистий досвід може бути джерелом натхнення та творчого самовираження.

Крім того, вивчення біографії Ольги Кобилянської може стимулювати учнів до власних творчих проєктів та ініціатив. Вони можуть створювати літературні твори, есе, мультимедійні презентації або навіть театральні вистави, натхненні життям та творчістю письменниці. Такі проєкти дозволяють учням розвивати свої творчі здібності, експериментувати з різними формами самовираження та знаходити нові підходи до інтерпретації літературних творів.

Нарешті, важливо відзначити, що вивчення життєпису Ольги Кобилянської може сприяти розвитку в учнів емпатії та розуміння різноманітності культур та світоглядів (Кузьміна, 2021). Письменниця була представницею буковинської інтелігенції, що зазнала впливу різних культур – української, німецької, румунської та ін. Її твори відображають цю багатогранність та демонструють повагу до інших культурних традицій. Вивчаючи її біографію, учні можуть краще зрозуміти важливість

толерантності, відкритості до інших культур та вміння цінувати різноманітність.

Творче мислення є одним з найважливіших типів мислення, яке характеризується здатністю генерувати нові ідеї, оригінальні підходи та нестандартні рішення. На відміну від репродуктивного мислення, що передбачає відтворення вже наявних знань та схем, творче мислення виходить за межі звичних шаблонів, долає інерцію мислення та відкриває нові горизонти (Кравчук, 2003).

Творче мислення передбачає наявність таких ключових якостей, як увага, гнучкість, оригінальність та критичне сприйняття інформації. Увага дозволяє створювати нові образи, комбінувати різні ідеї та уявляти те, чого ще не існує в реальності. Гнучкість розуму забезпечує здатність швидко переключатися між різними способами мислення, розглядати проблему з різних ракурсів та не обмежуватися однією точкою зору. Оригінальність проявляється у створенні унікальних, нетривіальних рішень, що виходять за рамки шаблонів та стереотипів. Нарешті, критичне сприйняття інформації дозволяє аналізувати дані, виявляти недоліки та суперечності, відкидати хибні припущення та шукати альтернативи (Митровка, 2020).

Розвиток творчого мислення має величезне значення для формування особистості учня, адже воно забезпечує низку переваг та відкриває нові можливості для самореалізації (Терно, 2009).

По-перше, творче мислення є запорукою креативності та здатності до інновацій, що є надзвичайно важливим у сучасному швидкозмінному світі. Учні, які володіють творчим мисленням, зможуть знаходити нестандартні рішення для різноманітних проблем, генерувати нові ідеї та пропонувати інноваційні підходи у своїй майбутній професійній діяльності.

По-друге, творче мислення тісно пов'язане з розвитком критичного мислення та вмінням аналізувати інформацію з різних джерел. Учні, які навчаються мислити творчо, краще розуміють, що не всі ідеї та рішення є

однаково правильними, вони вчать критично оцінювати інформацію, виявляти протиріччя та помилки, а також знаходити альтернативні варіанти.

Крім того, творче мислення розширює можливості для самореалізації учнів, адже воно дозволяє їм знаходити нестандартні рішення та підходи до вирішення різноманітних завдань. Замість того, щоб обмежуватися звичними методами, учні з розвиненим творчим мисленням зможуть проявляти креативність та оригінальність у своїх діях, що відкриває нові перспективи для досягнення успіху.

Важливою перевагою творчого мислення є також розвиток гнучкості та адаптивності в нових ситуаціях. Учні, які звикли мислити творчо, легше пристосовуються до змін, швидше знаходять рішення в нестандартних умовах та не бояться експериментувати з новими підходами. Це допоможе їм бути більш успішними та конкурентоспроможними в майбутньому, коли їм доведеться стикатися з постійними викликами та мінливими обставинами (Кутішенко, 2010).

Не можна недооцінювати й вплив творчого мислення на розвиток уяви та фантазії учнів. Здатність створювати нові образи, комбінувати ідеї та уявляти те, чого ще немає в реальності, збагачує їхній внутрішній світ, робить їх більш емоційно відкритими та чутливими до прекрасного. Це, у свою чергу, сприяє гармонійному розвитку особистості, формуванню естетичного смаку та поглибленню розуміння мистецтва.

Нарешті, творче мислення допомагає учням розвинути впевненість у власних силах та вміння відстоювати свою позицію. Генеруючи оригінальні ідеї та пропонуючи нестандартні рішення, учні вчать цінувати свою індивідуальність та не боятися висловлювати власну думку. Це сприяє формуванню сильної та цілісної особистості, яка здатна критично мислити, захищати свої переконання та брати на себе відповідальність за власні рішення (Кочерга, 2011).

Формування творчого мислення учнів є одним з ключових завдань сучасної освіти, адже розвинені креативні здібності допоможуть їм досягти

успіху в майбутньому, знаходити нестандартні рішення та впевнено долати виклики швидкозмінного світу. І в цьому процесі роль учителя, зокрема учителя української літератури, важко переоцінити.

Учитель виступає не лише транслятором знань, а й фасилітатором творчого процесу, каталізатором розкриття потенціалу своїх учнів. Саме від його професіоналізму, творчого підходу до викладання та вміння створити сприятливу атмосферу значною мірою залежить успішність формування креативного мислення старшокласників (Бугайко, Бугайко, 1963).

Перш за все, для ефективного виконання цієї ролі вчитель має володіти необхідними компетентностями. Йому потрібно мати ґрунтовні знання з психології творчості, розуміти механізми розвитку креативного мислення, особливості прояву творчих здібностей в учнів різного віку. Крім того, педагог повинен бути обізнаним з інноваційними методиками та технологіями навчання, спрямованими на стимулювання творчої активності учнів.

Важливою компетентністю вчителя є також здатність до постійного професійного зростання та самовдосконалення. Він має бути готовим до впровадження новаторських підходів, експериментувати та творчо підходити до процесу навчання. Лише той педагог, який сам є творчою особистістю, зможе ефективно розвивати креативне мислення своїх учнів (Степанишин, 1995).

На уроках української літератури вчитель має унікальну можливість створити атмосферу, сприятливу для прояву творчих здібностей учнів. По-перше, це передбачає встановлення атмосфери довіри та взаєморозуміння в класі. Учні повинні відчувати, що їхні ідеї та думки будуть вислухані з повагою, а їхня оригінальність та нестандартність не будуть розцінюватися як недолік.

Важливо також заохочувати учнів до вільного висловлювання думок, створювати ситуації, в яких вони могли б проявляти ініціативу та експериментувати з новими підходами. Це допоможе їм подолати страх

помилитися та розкріпачити свою уяву. Вчитель має демонструвати відкритість до нових ідей та пропозицій, бути готовим вислухати й підтримати оригінальні рішення своїх учнів (Токмань, 2012).

Окрім створення сприятливої атмосфери, роль учителя полягає у вмілому використанні методів та прийомів, що стимулюють творче мислення старшокласників. Це може бути постановка проблемних запитань, організація дискусій та дебатів, застосування кейс-методу, проведення літературних ігор та симуляцій, залучення учнів до проєктної діяльності тощо (Роменець, 2018).

Важливо також мотивувати та заохочувати творчу активність учнів. Учитель може використовувати різноманітні способи стимулювання креативності, такі як похвала, визнання досягнень, демонстрація кращих робіт, організація конкурсів чи літературних вечорів. Це допоможе підвищити впевненість учнів у власних силах та ще більше розпалити їхнє бажання творити.

Окремої уваги заслуговує роль учителя у створенні міждисциплінарних зв'язків під час вивчення біографій письменників. Адже життєпис митця тісно пов'язаний з історичним контекстом епохи, філософськими та естетичними течіями, культурними традиціями та мистецькими напрямками. Тому вчитель має вміло інтегрувати знання з різних галузей, залучаючи учнів до всебічного аналізу та створюючи цілісну картину епохи (Швидак, 1987).

Нарешті, не можна оминати питання оцінювання рівня сформованості творчого мислення в учнів. Учитель має розробити чіткі критерії оцінювання креативних робіт, враховуючи такі аспекти, як оригінальність ідей, нестандартність підходів, асоціативність мислення, вміння аргументувати свою позицію тощо. Він також повинен обирати ефективні методи діагностики, наприклад, тестування, спостереження, аналіз творчих робіт та портфоліо.

Отже, роль учителя у формуванні творчого мислення учнів на уроках української літератури є надзвичайно важливою та багатогранною. Він

виступає не лише джерелом знань, а й фасилітатором творчого процесу, каталізатором розкриття потенціалу кожного учня. Для успішного виконання цієї ролі педагог має володіти необхідними компетентностями, бути готовим до інновацій, створювати сприятливу атмосферу, використовувати ефективні методи стимулювання творчої активності, залучати учнів до міждисциплінарного пізнання та ретельно оцінювати їхні досягнення. Лише за таких умов процес формування креативного мислення старшокласників на уроках літератури стане по-справжньому результативним та сприятиме гармонійному розвитку особистості учня (Токмань, 2002).

Формування творчого мислення є багатограним процесом, який вимагає комплексного підходу та залучення різноманітних сфер знань. Саме тому міжпредметна інтеграція відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку креативних здібностей учнів, особливо під час вивчення життєписів видатних письменників на уроках української літератури. Адже біографія митця - це не лише сукупність фактів про його особисте життя, а й відображення історичної епохи, культурного середовища, філософських течій та мистецьких напрямів, які мали вплив на формування його світогляду та творчості (Богосвятська, 2014). Тож, вивчаючи життєпис письменника, ми не можемо обмежуватися лише вузьколітературним контекстом, а маємо прагнути до всебічного розуміння тієї багатогранної картини світу, в якій він жив і творив.

Саме міжпредметні зв'язки дозволяють учням розширити свій кругозір, поглибити знання та сформувані цілісне уявлення про епоху, що, у свою чергу, стимулює розвиток критичного й асоціативного мислення, творчої уяви та здатності до комплексного аналізу.

Розглянемо, яким чином вивчення біографії письменника може поєднуватися з іншими галузями знань задля ефективного формування творчих здібностей старшокласників.

Історія. Вивчаючи життєпис митця, ми неминуче занурюємося в історичний контекст його епохи. Тому важливо встановити зв'язки з

історичними подіями, політичною ситуацією, соціальними процесами того часу, адже все це значною мірою впливало на формування світогляду та творчості письменника. Такий міждисциплінарний підхід допоможе учням глибше зрозуміти витoki ідей, образів та сюжетів у літературних творах, а також розвине їхнє критичне мислення та вміння аналізувати причинно-наслідкові зв'язки (Андрусенко, 2009).

Культурологія. Творчість письменника є невід'ємною частиною культурного надбання епохи, у якій він жив. Тому вивчення біографії митця має супроводжуватися аналізом культурних традицій, мистецьких течій, естетичних уподобань тогочасного суспільства. Це дозволить учням краще зрозуміти вплив культурного середовища на формування творчого стилю письменника, його художніх засобів та естетичних поглядів. Крім того, такий підхід сприятиме розвитку асоціативного мислення, вмінню встановлювати міжкультурні зв'язки та цінувати різноманіття культур (Андрусенко, 2009).

Філософія. Багато видатних письменників були не лише митцями слова, а й мислителями, філософами, які прагнули досягнути глибинні питання буття, сенс людського існування та морально-етичні виклики свого часу. Тому, вивчаючи їхні біографії, важливо звернути увагу на філософські течії та ідеї, що мали на них вплив. Це допоможе учням досягнути світоглядні основи творчості письменників, їхні етичні та моральні принципи, а також розвине їхнє абстрактне мислення та здатність до філософських рефлексій (Андрусенко, 2009).

Мистецтво. Життя багатьох письменників було тісно пов'язане з різними видами мистецтва - живописом, театром, музикою тощо. Тож під час вивчення їхніх біографій доцільно встановлювати міжпредметні зв'язки з мистецтвознавством, аналізуючи вплив різних художніх напрямів та течій на творчість митців слова. Це дозволить учням краще зрозуміти естетичні уподобання письменників, їхні художні засоби та стилістичні особливості, а також розвине їхню емоційну чутливість, образне мислення та креативність (Андрусенко, 2009).

Міждисциплінарний підхід у вивченні життєписів письменників відкриває широкі перспективи для реалізації різноманітних творчих проєктів та завдань. Учні можуть створювати мультимедійні презентації, де поєднують літературний, історичний, культурологічний та мистецький контексти життя та творчості митців. Також вони можуть організовувати літературно-музичні вечори, театральні вистави, виставки мистецьких робіт, натхненних творчістю письменників. Такі проєкти не лише сприятимуть розвитку творчого мислення, а й заохочуватимуть учнів до міжпредметної інтеграції знань, формуватимуть навички командної роботи та презентаційні вміння (Андрусенко, 2009).

Окрім того, міжпредметні зв'язки під час вивчення біографій письменників можуть реалізовуватися шляхом запрошення фахівців з різних галузей на уроки літератури. Це можуть бути історики, культурологи, філософи, мистецтвознавці, які зможуть поділитися своїми знаннями та поглядами, доповнюючи й збагачуючи уявлення учнів про епоху та творчість митців.

Сучасний світ швидко змінюється, і перед системою освіти постають нові виклики. Для того щоб підготувати учнів до успішного життя у XXI столітті, недостатньо обмежуватися традиційними методами навчання. Необхідно активно впроваджувати інноваційні технології, які не лише забезпечать засвоєння знань, а й сприятимуть розвитку креативного мислення, ініціативності, здатності до вирішення проблем та командної роботи (Брецько, 2020).

На уроках української літератури впровадження інноваційних технологій відкриває широкі можливості для формування творчого мислення учнів (Присмицька, 2008). Адже література – це мистецтво слова, яке само по собі несе потужний креативний потенціал. Тож, використовуючи інтерактивні та проєктні методи, вчитель може залучити учнів до активного процесу пізнання, стимулюючи їхню уяву, критичне мислення та творчі здібності.

Однією з найбільш ефективних інноваційних технологій для розвитку творчого мислення на уроках літератури є проєктна діяльність. Під керівництвом учителя учні можуть працювати над різноманітними проєктами, пов'язаними з вивченням літературних творів або життєписів письменників. Це можуть бути мультимедійні презентації, відеофільми, літературні вечори, театральні вистави або навіть створення власних художніх творів. Працюючи над проєктом, учні мають можливість застосувати свої знання на практиці, розвинути дослідницькі навички, креативність та вміння працювати в команді (Розман, 2024).

Кейс-метод – ще одна інноваційна технологія, яка може бути ефективно використана на уроках літератури для формування творчого мислення. Суть цього методу полягає у створенні реалістичних або вигаданих ситуацій (кейсів), пов'язаних з вивченим літературним твором або біографією письменника. Учні мають проаналізувати ситуацію, визначити проблему та запропонувати можливі шляхи її вирішення (Розман, 2024). Такі завдання стимулюють критичне та аналітичне мислення, вміння знаходити нестандартні підходи та аргументувати свою точку зору.

Ігрові технології також є потужним інструментом для розвитку творчого мислення на уроках української літератури. Літературні ігри, симуляції, рольові ігри допомагають учням краще зрозуміти характери героїв, мотиви їхніх вчинків, а також емоційно пережити події, описані в творах. Крім того, такі ігрові форми роботи сприяють розвитку уяви, комунікативних навичок та здатності до імпровізації (Розман, 2024).

Застосування мультимедійних засобів – ще один інноваційний підхід, який дозволяє урізноманітнити процес навчання та стимулювати творче мислення учнів. Використання відео, аудіо, інтерактивних презентацій, віртуальних турів тощо допомагає створити яскраві візуальні образи, пов'язані з літературними творами або епохою, у якій жили письменники. Це активізує сприйняття учнів, розвиває їхню емоційну чутливість та асоціативне мислення (Авраменко, 2010).

Нарешті, не можна оминати увагою інтерактивні онлайн-ресурси, які відкривають нові можливості для формування творчого мислення учнів на уроках літератури. Онлайн-платформи, інтерактивні книги, літературні блоги та форуми дозволяють учням взаємодіяти з різноманітними джерелами інформації, обмінюватися ідеями та думками, створювати власний креативний контент. Крім того, використання таких ресурсів сприяє розвитку навичок критичного аналізу інформації, медіаграмотності та вміння працювати в інформаційному просторі.

Можемо дійти до висновку, що провадження інноваційних технологій на уроках української літератури вимагає від учителя креативності, відкритості до нових підходів та готовності до постійного вдосконалення своїх педагогічних компетентностей. Важливо також створити сприятливе середовище для розвитку творчого мислення учнів, заохочувати їхню ініціативу, експериментувати з різними формами роботи та забезпечувати зворотний зв'язок.

ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ

Формування творчого мислення учнів 10-го класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури є актуальним і перспективним напрямком педагогічної діяльності. Розвиток творчого мислення сприяє всебічному розвитку особистості старшокласників, формуванню їх критичного погляду, креативності, здатності до самореалізації та самовдосконалення.

Використання біографічного матеріалу про життєвий і творчий шлях видатної української письменниці створює сприятливі умови для стимулювання асоціативності, фантазії, емпатії, емоційного інтелекту учнів. Аналіз перешкод і випробувань, які долала Кобилянська, допомагає учням зрозуміти важливість цілеспрямованості, наполегливості та готовності йти проти стереотипів.

Основними компонентами творчого мислення є продуктивність ідей, гнучкість, оригінальність, здатність до переносу знань та досвіду з однієї сфери в іншу. Їх розвиток у старшокласників досягається завдяки використанню інтерактивних методів навчання, творчих проєктів, дискусій та занурення у культурно-історичний контекст епохи Кобилянської.

Ефективними педагогічними стратегіями розвитку творчого мислення є створення атмосфери довіри й відкритості, використання проблемних ситуацій, міжпредметної інтеграції, залучення учнів до літературної творчості. Вивчення біографії Ольги Кобилянської відкриває широкі можливості для застосування таких підходів на уроках української літератури.

Загалом, формування творчого мислення учнів є тривалим процесом, який потребує систематичної наполегливої роботи, сприятливого психолого-педагогічного середовища та постійного вдосконалення методичних

підходів. Поєднання літературного матеріалу з технологіями розвитку креативності забезпечить розкриття творчого потенціалу старшокласників.

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ 10-ГО КЛАСУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПИСУ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

2.1 Загальні вимоги до вивчення біографії письменників на уроках української літератури

Формування творчого мислення учнів 10-го класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури є багатоаспектним та вкрай важливим завданням. Воно передбачає (МОНУ, 2017):

1. Ретельне ознайомлення здобувачів освіти з основними віхами біографії письменниці,
2. Аналіз впливу соціокультурних реалій та життєвих обставин на формування її світогляду,
3. Розгляд творчого методу й тематики літературних творів.

Розгляд життєпису Кобилянської має супроводжуватися глибинним вивченням її літературної спадщини, усвідомленням ролі письменниці в розвитку української літератури, її внеску в порушення гострих соціальних проблем та утвердження ідей жіночої емансипації.

Перш за все, учні мають ґрунтовно ознайомитися з основними етапами життєвого і творчого шляху Ольги Кобилянської. Слід детально розглянути її родинне коріння, дитинство та юність у селі Димка на Буковині (нині Чернівецька область), де вона народилася 1863 року в інтелігентній українській родині.

Процес вивчення біографічного матеріалу на уроках української літератури має відповідати певним загальним вимогам.

По-перше, вивчення біографії письменника має бути системним та послідовним, відбуватися у логічному порядку, охоплюючи всі найважливіші етапи його життя та творчості. Необхідно акцентувати увагу на ключових подіях, які справили визначальний вплив на формування світогляду, стилю та естетичних пріоритетів митця. Водночас слід уникати надмірної деталізації та зосереджуватися на найбільш показових, промовистих фактах, пов'язаних із творчим становленням письменника (Токмань, 2012).

По-друге, біографічний матеріал має подаватися у тісному зв'язку з аналізом літературних творів письменника. Життєві обставини, внутрішні переживання, погляди та ідеї митця знаходять своє відображення в його доробку, тому встановлення таких зв'язків є необхідним для глибокого розуміння змісту та ідейного спрямування художніх творів. Учитель повинен акцентувати увагу учнів на тому, як певні події з життя письменника вплинули на створення того чи іншого твору, допомогли розкрити певні теми або образи (Токмань, 2012).

По-третє, під час вивчення біографії письменника важливо враховувати історичний, соціальний і культурний контекст епохи, у якій він жив і творив. Необхідно пояснювати учням вплив суспільно-політичних, економічних та культурних чинників на формування світогляду митця, його естетичні уподобання та мистецькі пошуки. Це допоможе школярам усвідомити, що творчість письменника є невід'ємною частиною історичного процесу і віддзеркалює реалії свого часу (Токмань, 2012).

По-четверте, викладання біографічного матеріалу має супроводжуватися використанням різноманітних наочних матеріалів, таких як ілюстрації, фотографії, документальні відеофрагменти тощо. Це сприятиме кращій візуалізації епохи, допоможе учням створити

більш яскраві та живі образи, пов'язані з його життям і творчістю (Токмань, 2012).

По-п'яте, при вивченні біографії письменника доцільно заохочувати учнів до критичного мислення, висловлення власних думок та обґрунтування своїх позицій. Варто ставити перед ними проблемні запитання, пропонувати дискусійні теми, залучати до обговорення суперечливих моментів з життя митця, надаючи можливість для аналізу й інтерпретації фактів (Токмань, 2012).

Особливу увагу варто приділити вихованню в патріотичному дусі, прищепленню любові до рідної культури та літератури, що відбувалося завдяки батькам – Юліану Кобилянському, відомому громадському діячеві, та Ользі Ожарович-Кобилянській, яка прилучила доньку до мистецтва слова (Корач, 1967).

Важливим є аналіз соціально-політичних реалій того часу, адже Буковина перебувала під владою Австро-Угорської імперії, що накладало відбиток на культурне та національне життя українців. Учні мають усвідомити складність ситуації, в якій опинилася родина Кобилянських, проте незважаючи на це, її члени активно долучалися до національного відродження, підтримуючи тісні зв'язки з провідними діячами української культури (Корач, 1967).

Наступним кроком є ретельний розгляд освітнього шляху майбутньої письменниці, який розпочався у Чернівецькій вчительській семінарії, а згодом продовжився у Віденській торговельній академії. Перебування у Відні стало визначальним для формування національної свідомості та літературних уподобань Кобилянської, адже там вона долучилася до діяльності української студентської громади. Повернувшись на Батьківщину, письменниця розпочала педагогічну діяльність, працюючи вчителькою в селах Буковини, однак її справжнім покликанням стала література (Коваль, 2019).

Доцільно розглянути й перші літературні спроби Ольги Кобилянської, які припадають на 1880-ті роки, коли вона публікує свої твори в галицьких та буковинських періодичних виданнях (Коваль, 2019). При цьому слід акцентувати увагу на впливі реалістичних та натуралістичних тенденцій тогочасної європейської літератури на формування творчого методу письменниці. Водночас, її твори були глибоко закорінені в українську національну традицію та відображали актуальні проблеми суспільства того часу.

Окремо необхідно проаналізувати повість «Земля» (1887) – один з найвизначніших творів Кобилянської, який став своєрідним маніфестом жіночої емансипації та боротьби за рівні права. У цьому творі авторка порушила болючі питання становища жінки в патріархальному селянському середовищі, її права на свободу вибору та самореалізацію. Учні мають усвідомити новаторський характер порушених у повісті проблем і глибину їх осмислення письменницею.

Не менш важливим є розгляд інших видатних творів Кобилянської, таких як (МОНУ, 2017):

1. «Царівна» (1896),
2. «Апостол черні» (1897),
3. «Ніоба» (1905)
4. новели «Некультурна» (1898), «Valse mélancolique» (1898), «Через кладку» (1905).
5. «В неділю рано зілля копала» (1909).

У них авторка порушувала гострі соціальні проблеми, висвітлювала конфлікт між особистістю та суспільством, а також звертала увагу на питання жіночої емансипації та національного самоусвідомлення. Учні мають навчитися аналізувати ці твори крізь призму біографії письменниці, виявляючи зв'язок між її життєвим досвідом та порушеними в літературних творах темами.

Важливо також акцентувати увагу на ролі Ольги Кобилянської не лише як талановитої письменниці, а й активної громадської діячки. Вона брала участь у роботі культурно-просвітницьких товариств, виступала за поширення української мови та літератури, боролася проти русифікації та полонізації українського народу (Коваль, 2019). Учні мають усвідомити масштаб діяльності Кобилянської та її внесок у розвиток української культури.

Під час вивчення життєпису Ольги Кобилянської доцільно використовувати різноманітні методи та форми роботи, які сприятимуть формуванню творчого мислення учнів. Це можуть бути дискусії, аналітичний розгляд літературних творів, підготовка мультимедійних презентацій, написання творчих робіт, драматизація окремих епізодів з життя письменниці, створення літературних проєктів тощо (Проценко, 2006). Такі інтерактивні форми роботи дозволять учням глибше зануритися в епоху, зрозуміти мотиви та переживання Кобилянської, осмислити її життєвий і творчий шлях у тісному взаємозв'язку, а також розвинути їхні аналітичні, критичні та творчі здібності.

На кінець 10-го класу учні в процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури мають досягти таких результатів (МОНУ, 2017):

1. Грунтовно ознайомитися з основними етапами життєвого та творчого шляху письменниці, її родинним корінням, дитинством та юністю на Буковині, здобуттям освіти у Чернівцях та Відні, долученням до діяльності української студентської громади, початком літературної діяльності.

2. Усвідомити вплив соціально-політичних реалій того часу, зокрема перебування Буковини під владою Австро-Угорської імперії, на формування світогляду та творчого методу Кобилянської, її прагнення до збереження української національної ідентичності та культури.

3. Ретельно проаналізувати повість «Земля» та інші ключові твори письменниці («Царівна», «Апостол черні», «Ніоба», новели «Некультурна», «Valse mélancolique», «Через кладку») з точки зору порушених у них гострих соціальних проблем, питань жіночої емансипації, конфлікту особистості та суспільства, національного самоусвідомлення.

4. Усвідомити новаторський характер творчості Кобилянської, її внесок у розвиток української літератури, порушення табуєваних тем, боротьбу за рівні права жінок та збереження національної ідентичності.

5. Оцінити роль Ольги Кобилянської як активної громадської діячки, її участь у роботі культурно-просвітницьких товариств, виступи за поширення української мови та літератури, протидію русифікації та полонізації.

6. Навчитися аналізувати твори Кобилянської крізь призму її біографії, виявляючи зв'язки між життєвим досвідом письменниці, її світоглядом та тематикою, ідейним спрямуванням літературних творів.

7. Розвинути навички критичного мислення, літературознавчого аналізу, уміння виявляти та тлумачити особливості авторського стилю, жанрову специфіку, художні засоби, символіку та підтексти творів.

8. Сформувати творче мислення, креативність, вміння генерувати ідеї та оригінальні підходи через написання есе, літературних творів-мініатюр, створення літературних проєктів, драматизацію епізодів, підготовку мультимедійних презентацій.

9. Усвідомити місце і роль Ольги Кобилянської в історії української літератури, її внесок у розвиток національної культури та формування ідей гендерної рівності, свободи особистості.

10. Набути навичок ґрунтового аналізу літературних творів у тісному зв'язку з епохою їх створення, біографією автора, соціокультурним контекстом, глибинно осмислювати художні тексти.

Тобто саме вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури сприятиме формуванню в учнів 10-го класу творчого мислення, розумінню зв'язку між біографією письменниці та її літературною творчістю, усвідомленню ролі літератури у відображенні суспільних процесів, порушенні гострих соціальних проблем та боротьбі за національну ідентичність і рівноправність. Воно розвине здатність молодого покоління до критичного сприйняття літературних творів, ґрунтового аналізу й осмислення художніх текстів у нерозривному зв'язку з епохою їх написання.

2.2. Комплекс вправ і завдань для формування творчого мислення учнів у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури

Розвиток творчого мислення учнів є одним із ключових завдань сучасної системи освіти. Уроки української літератури, зокрема вивчення життєписів видатних письменників, надають чудову можливість для гармонійного поєднання засвоєння фактичного матеріалу з формуванням креативних здібностей молоді (Токмань, 2012).

Ольга Кобилянська посідає особливе місце в українській літературі кінця ХІХ - початку ХХ століття, ставши однією з перших жінок-новаторок у царині психологічної прози. Її творчість характеризується глибоким проникненням у внутрішній світ людини, тонким відображенням емоцій та переживань героїв. Знайомство з біографією Кобилянської, багатогранною та сповненою яскравих подій,

дозволить учням не лише збагатити свої знання про життєвий і творчий шлях письменниці, а й розвинути власну уяву, критичне мислення, навички аналізу та інтерпретації.

Комплекс вправ і завдань, представлений у цій роботі, розроблений з урахуванням принципів проблемного, диференційованого, індивідуалізованого та розвивального навчання. Ключову роль відіграють вправи, спрямовані на активізацію наявних знань і життєвого досвіду школярів, формування їхньої зацікавленості обраною тематикою. Вивчення життєпису Ольги Кобилянської можна організувати в три основні етапи:

1. Ознайомчий – введення учнів в тему, створення загального уявлення про життя та творчість Ольги Кобилянської, підготовка до глибшого аналізу її творчості.

2. Аналітичний етап вивчення біографії – глибше розуміння ключових аспектів біографії та творчості Кобилянської, аналіз її впливу на українську літературу, розвиток критичного мислення та навичок аналізу літературних творів.

3. Творчий етап вивчення біографії Ольги Кобилянської – закріплення знань про біографію та творчість письменниці через творчі завдання, розвиток креативності, вміння застосовувати отримані знання на практиці.

На першому етапі (ознайомчому) учні матимуть змогу попрацювати з візуальними матеріалами, зокрема переглянути відеофрагменти про життя Ольги Кобилянської, та на наступному уроці намагатимуться створювати буктрейлер на довільну теми із життєпису письменниці власноруч. Цікавою буде й гра «Крокуємо життям», де школярі розташують факти з ключовими датами та подіями з біографії Кобилянської в хронологічному порядку та висловлять припущення щодо їхнього значення. Також на цьому етапі може бути передбачено складання асоціативної карти «Ольга Кобилянська»,

проведення вступної бесіди про роль письменників у суспільстві й важливість вивчення їхніх біографій тощо.

Після завершення ознайомчого етапу учні повинні:

- мати загальне уявлення про життя та творчість Ольги Кобилянської;
- знати основні дати та події її біографії;
- розуміти основні теми та мотиви творчості;
- бути готовими до глибшого аналізу її творів на наступних етапах вивчення життєпису Ольги Кобилянської.

Ключовий (аналітичний) етап зосереджений на безпосередній роботі з біографічними текстами про життя Ольги Кобилянської, підготовку до глибшого аналізу її творчості. Тут учням запропоновано низку завдань аналітичного, дослідницького та інтерпретаційного характеру. Вони матимуть змогу прочитати й прокоментувати уривки з різних біографій письменниці, використовуючи метод «інсайтів» для виокремлення ключових епізодів із її життя та визначення їхнього впливу на творчість. Важливим є також застосування методу «біографічних ліній» для встановлення зв'язків між подіями з життя Кобилянської та її художніми творами. Розвитку критичного мислення сприятиме дискусія або дебати на тему типовості долі Кобилянської для жінки її часу, а творчі здібності учнів розкриються під час виконання вправи «Я – Ольга Кобилянська», коли вони створюватимуть блог у мережі Instagram від імені письменниці на основі листування Ольги Кобилянської з Лесею Українкою.

Після завершення аналітичного етапу учні повинні:

- глибше розуміти основні періоди життя Ольги Кобилянської та їхній вплив на її творчість;
- вміти аналізувати літературні твори Кобилянської, виділяти головні теми, мотиви, стилістичні особливості;
- знати основні критичні підходи до вивчення її творчості та вміти їх застосовувати;

- розвинути навички роботи в групах, критичного мислення та публічних виступів.

На третьому (творчому) етапі школярам буде запропоновано низку креативних завдань для творчої інтерпретації та переосмислення вивченого матеріалу. Вони зможуть спробувати себе у літературній творчості, написавши оповідання, есе чи вірші від імені Кобилянської. Іншим захопливим завданням стане створення буктрейлерів, мультимедійних проєктів, колажів, інсценізацій епізодів із життя письменниці, що сприятиме розвитку вмінь працювати з різними видами інформації, комп'ютерними програмами, а також допоможе розкрити акторські таланти й навички командної роботи. Окрім того, учні генеруватимуть оригінальні ідеї та альтернативні сюжетні лінії для відомих творів Кобилянської, застосовуючи власну уяву, креативність і вміння критично мислити.

Після завершення творчого етапу учні повинні:

- мати глибоке розуміння життя та творчості Ольги Кобилянської;
- уміти творчо переосмислювати отриману інформацію та застосовувати її у власних проєктах;
- розвинути навички роботи з різними видами джерел, критичного мислення та творчого самовираження;
- вміти презентувати свої роботи, аргументовано висловлювати свої думки та брати участь у дискусіях.

Застосування запропонованого комплексу вправ на уроках української літератури забезпечить гармонійне поєднання засвоєння знань про життєвий і творчий шлях Ольги Кобилянської з усебічним розвитком творчого мислення учнів. Перший етап налаштує школярів на сприйняття біографічного матеріалу, активізує їхню допитливість, уяву та інтерес до особистості письменниці. Робота з візуальними матеріалами, складання асоціативних карт, перегляд відеофрагментів та

інші завдання цього етапу сприятимуть формуванню необхідної мотивації та створенню емоційного підґрунтя для подальшого ефективного засвоєння інформації.

Учні не лише ознайомляться з ключовими фактами з життя Кобилянської, а й навчатися їх глибоко аналізувати, інтерпретувати та критично осмислювати. Виконуючи вправи на виокремлення життєвих «інсайтів» письменниці та встановлення зв'язків між її біографією та творчістю, школярі розвиватимуть навички системного мислення, вміння виявляти причинно-наслідкові зв'язки та робити узагальнення. Дискусії та проблемні завдання сприятимуть формуванню умінь аргументувати власну позицію, критично оцінювати інформацію та генерувати оригінальні ідеї. Творчий етап забезпечить творче переосмислення й закріплення засвоєних знань. Написання літературних творів від імені Кобилянської, створення мультимедійних проєктів, буктрейлерів, інсценізацій та колажів, присвячених її життю, стимулюватимуть розвиток письменницьких здібностей, акторської майстерності, навичок роботи з інформаційними технологіями та вміння працювати в команді. Завдання на генерування альтернативних сюжетних ліній для відомих творів письменниці сприятимуть розвитку фантазії, нестандартного мислення та креативності загалом.

Комплексний підхід, реалізований у запропонованих вправах, дозволить учням не лише глибоко пізнати постать Ольги Кобилянської, а й отримати потужний імпульс для саморозвитку, розкриття власних талантів і творчих здібностей. Гармонійне поєднання засвоєння фактичного матеріалу з розвитком креативного мислення, навичок критичного аналізу та продуктивної уяви забезпечить всебічний розвиток особистості учнів, сформує в них вміння нестандартно підходити до вирішення різноманітних завдань як у навчальній діяльності, так і в повсякденному житті.

Варто зазначити, що запропонований комплекс вправ є гнучким і може бути адаптований відповідно до конкретних цілей уроку, рівня підготовки учнів, наявного часу та інших чинників. Вчитель матиме змогу акцентувати увагу на тих завданнях, які найбільше відповідають потребам конкретного класу, доповнювати чи модифікувати їх за необхідності. Використання різноманітних видів діяльності, форм роботи та прийомів сприятиме підвищенню пізнавального інтересу школярів до української літератури та ефективному формуванню в них творчих компетентностей (Токмань, 2012).

Вправи і завдання для вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури є ефективним інструментом для досягнення гармонійного поєднання засвоєння фактологічного матеріалу з розвитком творчого мислення учнів. Його впровадження у навчальний процес сприятиме не лише глибокому вивченню особистості видатної письменниці, а й формуванню в школярів цілої низки важливих компетентностей, необхідних для їхнього подальшого особистісного зростання та успішної самореалізації у різних сферах життєдіяльності.

Ознайомчий етап вивчення життєпису Ольги Кобилянської

Вправа 1.1

Мета: Активізація фонових знань учнів про Ольгу Кобилянську, мотивація до вивчення її життєпису.

Інструкція: Подивіться на зображення та відповідайте на запитання:

- Кого ви бачите на фото?
- Що вам відомо про цю письменницю?
- Чому, на вашу думку, важливо вивчати біографію видатних митців?

Тип завдання та режим виконання: Комунікативне, рецептивно-репродуктивне.

Режим контролю: Фронтальна бесіда, обговорення.

Рис. 1 - Фото-ілюстрація Ольги Кобилянської

Вправа 1.2.

Мета: Розвиток критичного мислення та вміння висловлювати й аргументувати свої думки, аналізуючи життя і творчість Ольги Кобилянської.

Інструкція: Перегляньте буктрейлер (створений учителькою Оленою Ігорівною та учнями, які проявили власну ініціативу допомогти) про життя і творчість Ольги Кобилянської. Під час перегляду занотуйте у зошиті, що вам найбільше сподобалося або зацікавило в її житті чи творчості. Визначте, які моменти були для вас найбільш вражаючими або надихаючими, та обговоріть у вигляді бесіди, чому саме вони привернули вашу увагу.

«Буктрейлер – короткий відеокліп інтригуючого змісту, який спонукає до прочитання книги чи ознайомлення з біографією певного письменника чи поета. По суті це рекламний ролик, в якому вдало поєднані фрагменти відео чи аудіо, ілюстрації, текст з фактами про письменника чи його літературний твір» (Присмицька, 2008).

Тип завдання: Умовно-комунікативне, рецептивно-продуктивне.

Режим контролю: Проведіть бесіду у класі. Кожен учень висловлює свою думку, наводячи приклади з переглянутого матеріалу. Вчитель модерує обговорення, ставить додаткові питання для глибшого аналізу та стимулювання дискусії.

Приклади додаткових питань:

Що ви знаєте про розвиток Буковини у період кінця ХІХ – поч. ХХ століття?

Яке становище було в селян у цей період?

Чому сім`я Кобилянських часто переїжджала?

З якими громадськими діячками знайомиться Ольга Кобилянська у вісімнадцятирічному віці?

Чим захоплювалася Ольга, окрім літератури?

Якій темі була присвячена повість «Царівна»?

Що пов'язувало Ольгу Кобилянську з Лесею Українською?

Яка роль Ольги Кобилянської в розвитку української літератури?

Аналітичний етап вивчення життєпису Ольги Кобилянської

Вправа 2.1

Мета: Поглиблення знань учнів про біографію Ольги Кобилянської, розвиток умінь виокремлювати ключову інформацію з тексту.

Інструкція: Прочитайте біографічний текст про Ольгу Кобилянську. Визначте і випишіть основні факти з її життя, згруповані за такими категоріями:

1. Дитинство та родина
2. Освіта
3. Творчість
4. Суспільна діяльність

Тип завдання та режим виконання: Умовно-комунікативне, рецептивно-репродуктивне.

Режим контролю: Індивідуальна робота, перевірка викладачем.

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА

(1863 – 1942)

Народилася Ольга Кобилянська 27 листопада 1863р. у містечку Гура-Гумора в Південній Буковині в багатодітній сім'ї дрібного урядовця. З дитячих років вона знала не тільки українську, а й польську та німецьку мови, якими говорили в її родині. Дитинство й юність майбутньої письменниці минули в румунсько-німецьких містечках Гура-Гумора, Сучава, Кімполунг. Пізніше вона жила в с. Димка, а з 1891р. — у Чернівцях.

У Південній Буковині, заселеній переважно німцями й румунами, жили й українці. Але українських шкіл чи культурно-освітніх закладів у 60 — 80-ті рр. тут не було. Німецька школа не могла дати Кобилянській будь-яких знань з історії культури українського народу. Перші літературні твори

Рис. 2 - Фото-ілюстрація біографії

Вправа 2.2

Мета: Розвиток критичного мислення, вміння аргументовано висловлювати свою думку та аналізувати літературну спадщину Ольги Кобилянської.

Інструкція: Поділіться на дві групи. Одна група буде відстоювати тезу, що Ольга Кобилянська зробила вагомий внесок у розвиток української літератури та культури, а інша - що її внесок переоцінений. Підготуйтеся до дебатів, зібравши факти, цитати та аргументи на підтримку вашої позиції. Під час дебатів кожна група по черзі висловлює свої аргументи, намагаючись переконати опонентів.

Тип завдання: Умовно-комунікативне, рецептивно-продуктивне.

Режим контролю: Після дебатів учитель оцінює аргументованість виступів, залученість учнів та вміння вести дискусію. Наприкінці уроку проводиться рефлексія: кожен учень висловлює свою особисту думку про внесок Ольги Кобилянської в українську літературу.

Вправа 2.3

Мета: Розвиток комунікативних навичок та креативного мислення учнів, аналіз листування Ольги Кобилянської з Лесею Українкою через призму сучасності.

Інструкція: Створіть обліковий запис у мережі Інстаграм від імені Ольги Кобилянської. Використовуючи факти її листування з Лесею Українкою, опублікуйте серію постів (5-7), які відтворюють ключові моменти їхнього спілкування. Зверніть увагу на емоційний тон, особливості мови та актуалізацію теми у сучасному контексті.

Тип завдання: Умовно-комунікативне, рецептивно-продуктивне.

Режим контролю: Учні презентують свої блоги, обговорюють вибір стилістики та актуальність теми у сучасному світі.

Вправа 2.4

Мета: Розвиток креативності та вміння інтерпретувати літературний твір через музику, поглиблення розуміння творів Ольги Кобилянської.

Інструкція: Оберіть одне з оповідань або романів Кобилянської та створіть саундтрек до нього. Кожна композиція має відображати настрій, емоції та ключові моменти твору. Після створення саундтреку ми обговоримо, як музика впливає на сприйняття тексту.

Тип завдання та режим виконання: Умовно-комунікативне, продуктивне.

Режим контролю: Індивідуальна або групова робота, презентація саундтреку, обговорення.

Рис. 3 - Фото-ілюстрація прикладу створення саундтреку

Творчий етап вивчення життєпису Ольги Кобилянської

Вправа 3.1

Мета: Розвиток навичок роботи в команді, комунікативних умінь, творчої уяви та акторської майстерності.

Інструкція: Об'єднайтесь у невеликі групи (4-5 осіб). Кожна група обере один епізод з біографії Ольги Кобилянської та підготує його короткий театральний етюд (5-7 хвилин). Ваше завдання - інсценізувати обраний епізод, розподіливши ролі між учасниками групи. Використовуйте діалоги, костюми, реквізити за можливості. Спробуйте максимально точно відтворити атмосферу епохи та емоційний стан дійових осіб. Буде цікаво, якщо ви доповните уявну ситуацію власною інтерпретацією діалогів і подій.

Тип завдання: Комунікативне, продуктивне, творче.

Режим контролю: Групи по черзі демонструють свої театральні етюди, після чого відбувається обговорення, обмін враженнями.

Рис. 4 - Фото-ілюстрація прикладу створення театального етюд
"Земля" Ольги Кобилянської.

Вправа 3.2

Мета: Розвиток спостережливості, креативності та вміння знаходити зв'язки між літературою та реальним життям. Заохочення учнів до пошуку натхнення у повсякденності.

Інструкція: Здійснить «творчий пошук» у своєму оточенні, шукаючи відображення творчості Ольги Кобилянської в повсякденному житті. Це може бути у вигляді фотографій, коротких відео чи навіть текстових описів. Зверніть увагу на деталі, образи, настрої, що нагадують вам твори письменниці. Оформіть свої знахідки у вигляді буктрейлера, презентації або іншого креативного проєкту на вибір.

Тип завдання та режим виконання: Комунікативне, продуктивне. Індивідуальна або групова робота.

Режим контролю: Учні презентують свої проєкти, відбувається обговорення та обмін думками про зв'язок літератури з життям.

Рис. 5 - Фото-ілюстрація прикладу розвитку спостережливості, креативності та вміння знаходити зв'язки між літературою та реальним життям.

Вправа 3.3

Мета: Розвиток креативності, творчої уяви та писемного мовлення учнів, формування навичок створення альтернативних сюжетних ліній.

Інструкція: Виберіть один із відомих творів Ольги Кобилянської. Уявіть, що ви - письменниця, і запропонуйте свій варіант альтернативного фіналу чи продовження твору. Ваше завдання - змінити долю головних героїв або розвиток сюжетної лінії за власним баченням. Створіть невеличке оповідання (500-700 слів), де розкажете свою версію подій. Постарайтеся зберегти стиль письменниці та загальний дух твору.

Тип завдання: Некомунікативне, продуктивне, креативне.

Режим контролю: Учні презентують свої твори, обмінюються враженнями та відгуками у форматі літературної вітальні.

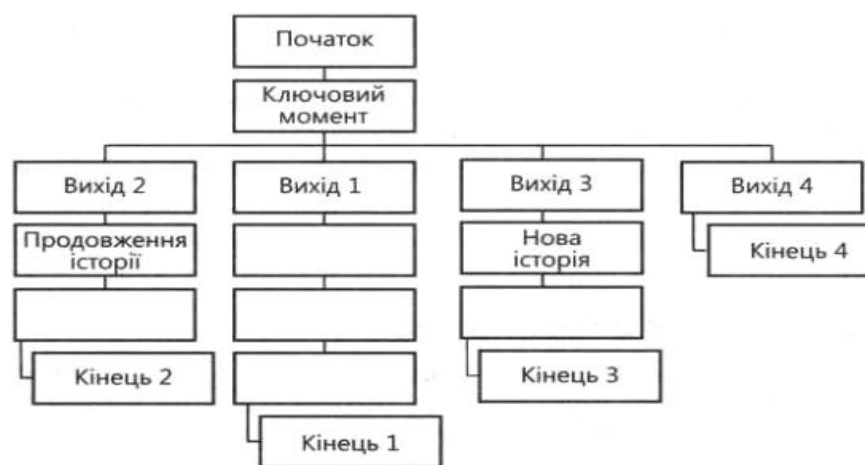

Рис. 6 - Фото-ілюстрація прикладу створення альтернативних сюжетних ліній

Отже, запропонований комплекс вправ охоплює три етапи роботи (ознайомчий, аналітичний, творчий), що дозволяє ефективно підготувати учнів, забезпечити глибоке розуміння матеріалу та його творче переосмислення. Вправи різноманітні за характером і формами роботи - від аналітичних до креативних, індивідуальних і групових

видів діяльності. Це сприяє гармонійному поєднанню засвоєння фактичних знань про життя Кобилянської з розвитком критичного мислення, творчих здібностей учнів, їхньої уяви та комунікативних навичок.

2.3 Апробація технології створення буктрейлера «Життя і творчість Ольги Кобилянської»

Авторська методика була розроблена з указанням усіх необхідних вимог навчальної програми. Метою нашого дослідження була перевірка ефективності розробленого комплексу вправ і завдань, зокрема створення буктрейлера, для формування творчого мислення учнів у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської.

У період з 22 січня по 10 травня 2024 року я проходила педагогічну і виробничу практику в Самбірському ліцеї «Лідер» Самбірської міської ради Львівської області.

Перед проходженням практики переглянула календарно-тематичне планування для того, аби дізнатися, які теми повинні бути охоплені згідно навчальних програм з української літератури у зазначений період.

У перші дні проходження практики я мала можливість спостерігати за процесом викладання української літератури досвідченими викладачами, а також за його учасниками, після чого провела письмове опитування (Додаток 1) про проблемність вивчення біографії письменника. Результати вихідного опитування демонструють, що до початку пробного навчання лише 30% захоплювались вивченням біографії письменника, 50% учнів ставились

до уроків вивчення біографії письменника нейтрально, 20% - негативно.

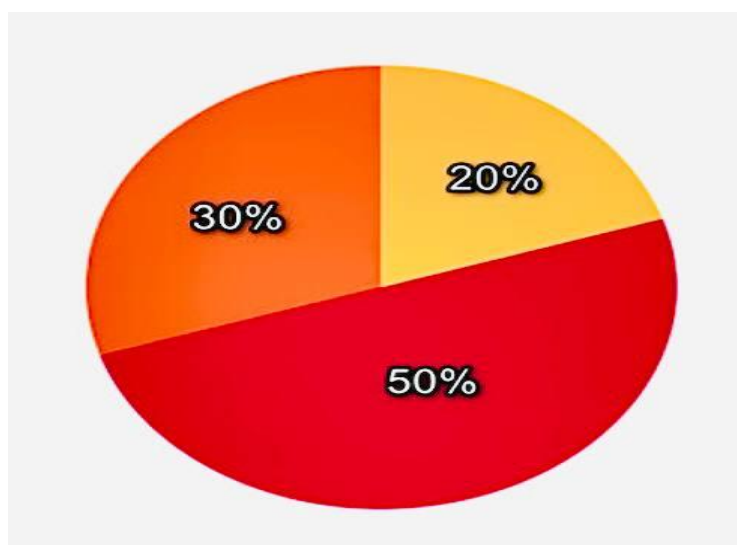

Рис. 7 – Яка була реакція учнів на уроки вивчення біографії письменника?

Початок проведення дослідження. На початку занять я коротко нагадала учням про Ольгу Кобилянську та її внесок в українську літературу. Після цього ми переглянули створений мною та групою учнів буктрейлер тривалістю близько 8-ми хвилин.

Буктрейлер розпочинався з біографічних відомостей про дитинство і юність письменниці, її родинне коло та освіту. Далі йшла інформація про творчий шлях Кобилянської, її помітні твори та їхню проблематику. Ключові моменти біографії та творчості ілюструвалися відповідними фото і відеоматеріалами. Окрім того, були представлені уривки з екранізацій творів Кобилянської та читання акторкою уривків її текстів.

Після перегляду відеомонтажу ми перейшли до обговорення побаченого та почутого. Я ставила учням різноманітні питання (Додаток 2), щоб з'ясувати їхнє розуміння біографічних фактів, сюжетів творів, ідей та проблематики, порушеної письменницею. Учні активно долучалися до дискусії, висловлювали свої думки та ділилися враженнями.

Наступним кроком було виконання тестових завдань для перевірки засвоєння матеріалу (Додаток 3). Тести містили як запитання з вибором відповіді, так і відкриті запитання, що вимагали розгорнутих відповідей.

На завершення апробації учням було запропоновано творче завдання – створити у групах буктрейлер до життєпису Ольги Кобилянської або улюбленого уривку з її творів. Це дозволило їм не лише продемонструвати розуміння сюжету та ідей письменниці, але й проявити креативність та художні здібності.

Після завершення практичної частини я провела опитування серед учнів, щоб отримати їхні відгуки та зворотний зв'язок щодо застосування буктрейлеру під час вивчення біографії та творчості Ольги Кобилянської.

Більшість учнів високо оцінили цей підхід. Вони відзначили, що відеомонтаж зробив матеріал більш цікавим, наочним та легким для сприйняття. Поєднання візуальних елементів, аудіо-уривків та інформаційних блоків допомогло їм краще зрозуміти життєвий і творчий шлях письменниці.

Учні також зазначили, що буктрейлер сприяв кращому запам'ятовуванню фактів та подробиць з біографії Кобилянської, а також сюжетів і ключових моментів її творів. Інтерактивні вправи та завдання після перегляду допомогли їм закріпити отримані знання.

Під час опитування багато учнів висловили думку, що такий формат подачі матеріалу був для них більш захопливим та мотивуючим, ніж традиційне вивчення біографій та творів письменників за підручниками.

Для об'єктивної оцінки рівня засвоєння матеріалу учнями, я провела контрольний зріз знань наприкінці апробації. Результати показали, що більшість учнів успішно опанували біографічні відомості

про Ольгу Кобилянську, розуміли сюжети її творів та могли інтерпретувати порушені у них проблеми і ідеї.

Окрім тестових завдань, я також оцінювала творчі роботи учнів – їхній буктрейлер до уривків творів Кобилянської. Багато робіт виявилися надзвичайно креативними та демонстрували глибоке розуміння змісту і настрою зображуваних сцен.

На основі результатів опитувань, контрольного зрізу знань та оцінки творчих робіт, я дійшла висновку, що застосування буктрейлеру було ефективним засобом для вивчення життя і творчості Ольги Кобилянської в учнів 10 класу.

По-перше, буктрейлер виявився дієвим інструментом для зацікавлення учнів темою та підвищення їхньої мотивації до навчання. Поєднання різноманітних мультимедійних елементів зробило процес набуття знань більш захопливим та інтерактивним.

По-друге, відеоформат сприяв кращому засвоєнню та запам'ятовуванню матеріалу учнями. Візуалізація біографічних фактів, сюжетних ліній творів та їх контексту допомогла учням створити яскраві образи та зв'язки в пам'яті.

Крім того, використання буктрейлеру дозволило ефективно поєднати різні складові процесу навчання: подачу нової інформації, закріплення матеріалу через обговорення та інтерактивні вправи, а також розвиток творчих здібностей учнів через художні завдання.

Загалом, апробація технології створення буктрейлеру продемонструвала її потенціал для підвищення ефективності навчального процесу при вивченні біографій та творчості письменників. Цей підхід дозволяє зробити матеріал більш привабливим та доступним для сучасних учнів, які звикли сприймати інформацію через різноманітні мультимедійні канали.

Тому я рекомендую активно впроваджувати створення буктрейлерів у процес літературної освіти як ефективну інноваційну методику навчання, яка відповідає вимогам часу та потребам учнів.

Під час апробації я також мала змогу проконсультуватися з досвідченими вчителями літератури щодо застосування буктрейлера на уроках та провести опитування (Додаток 4).

Більшість педагогів позитивно відгукнулися про таку методику викладання. Вони погодилися, що буктрейлери можуть стати гарним доповненням до традиційних підходів у вивченні життєписів та творчості письменників. Візуалізація матеріалу, на їхню думку, справді робить його більш доступним та цікавим для сучасних учнів.

Водночас деякі вчителі висловили застереження щодо надмірного захоплення відеоконтентом, адже це може відволікати учнів від глибокого аналізу літературних творів та формувати поверхневе сприйняття. Тому вони рекомендували збалансовано поєднувати відеомонтажі з іншими формами роботи, такими як читання та обговорення першоджерел.

Загалом педагоги схвалили використання буктрейлерів як сучасної та ефективної методики, особливо на етапах ознайомлення з біографією письменника та загальним сюжетом творів. Для глибшого аналізу художніх текстів все ж варто звертатися безпосередньо до літературних першоджерел.

Деякі вчителі також висловили думку, що створення якісних роликів вимагає від педагога значних зусиль та часу на підбір і обробку матеріалів. Тож для деяких це може стати перешкодою для частого застосування такого методу на заняттях. Але попередня ретельна підготовка відеоматеріалів може значно полегшити цей процес.

Загалом, проведена апробація технології створення буктрейлера «Життя і творчість Ольги Кобилянської» продемонструвала її значний потенціал для підвищення ефективності викладання літератури.

Основними перевагами цієї методики, виявленими під час апробації, стали:

1. Підвищення зацікавленості та мотивації учнів до вивчення біографій та творчості письменників за рахунок інтерактивного та мультимедійного формату подачі матеріалу.
2. Кращий рівень засвоєння та запам'ятовування інформації завдяки візуалізації та об'єднанню різних каналів сприйняття (аудіо, відео, текст).
3. Можливість ефективно поєднати різні складові процесу навчання: надання нових знань, закріплення через обговорення та вправи, розвиток творчих здібностей учнів.
4. Відповідність сучасним тенденціям та інтересам учнів, які звикли отримувати інформацію через різноманітні мультимедійні канали.

Водночас, деякі застереження вчителів щодо надмірного захоплення відеоматеріалами на шкоду поглибленому аналізу текстів, а також зусилля, необхідні для створення якісних відеомонтажів, вказують на потребу збалансованого підходу.

Тож для максимальної ефективності я рекомендую комбінувати використання буктрейлерів з іншими методами навчання, такими як читання першоджерел, письмовий аналіз, дискусії тощо. Буктрейлери можна застосовувати на етапах ознайомлення з біографією та творчістю письменників, а поглиблений аналіз проводити на основі текстів.

Загалом, апробація підтвердила, що методика створення відеороликів є перспективним інноваційним підходом, який заслуговує на активне впровадження у сучасну літературну освіту з урахуванням його переваг і застережень.

Для об'єктивної оцінки ефективності впровадження технології створення буктрейлера «Життя і творчість Ольги Кобилянської» під

час апробації було проведено опитування учнів та вчителів. Результати опитування, а також показники контрольного зрізу знань учнів дозволяють провести глибокий аналіз переваг і недоліків застосованої методики. Нижче представлено аналіз у форматі питань та відповідей, підкріплених даними у вигляді таблиць.

Рис. 8 - Яка була реакція учнів на використання буктрейлера під час вивчення біографії та творчості Ольги Кобилянської ?

Згідно з графіком, більшість учнів 10 класу (85%) позитивно сприйняли використання відеомонтажу під час вивчення біографії та творчості Ольги Кобилянської. Вони вважали, що відеомонтаж зробив матеріал цікавим та наочним.

Лише незначна частина учнів (10%) мала нейтральну реакцію на використання цього методу, а ще менша кількість (5%) - негативну реакцію.

Отже, можна зробити висновок, що застосування буктрейлера під час вивчення літературної теми було дуже ефективним і сприяло кращому засвоєнню матеріалу більшістю учнів класу. Такий інноваційний підхід сподобався більшості учнів і, ймовірно, підвищив їхню зацікавленість та мотивацію до навчання.

Рис. 9 - Як учні оцінили вплив відеомонтажу на запам'ятовування фактів та деталей?

Цей графік демонструє думку учнів щодо впливу відеомонтажу на їхню здатність запам'ятовувати факти та деталі матеріалу, який вивчався.

Значна більшість учнів, а саме 80%, вважають, що використання буктрейлера допомогло їм краще запам'ятати вивчений матеріал. Це досить високий відсоток, який свідчить про ефективність такого методу для покращення пам'яті та засвоєння інформації.

Візуалізація та динамічний характер відео, ймовірно, сприяли кращій концентрації уваги учнів та допомагали їм утримувати в пам'яті ключові факти і деталі. Окрім того, багатосенсорне сприйняття через поєднання аудіо та візуальних елементів могло посилити запам'ятовування матеріалу.

Лише 15% учнів вважають, що буктрейлер не вплинув на їхню здатність запам'ятовувати інформацію. Це може бути пов'язано з їхніми індивідуальними особливостями сприйняття та запам'ятовування або іншими факторами.

Найменший відсоток учнів (5%) відчули, що використання буктрейлера навпаки ускладнило для них запам'ятовування матеріалу. Можливими причинами могли бути складність у концентрації уваги на візуальному контенті або невідповідність формату подання матеріалу їхнім перевагам в навчанні.

Рис. 10 - Чи вважали учні використання буктрейлера більш мотивуючим порівняно з традиційними методами?

Даний графік показує, яким чином учні оцінили мотивуючий вплив буктрейлера в порівнянні з традиційними методами викладання.

Переважна більшість учнів, а саме 75%, вважають, що буктрейлер був більш мотивуючим порівняно з традиційними підходами до навчання. Такий високий відсоток свідчить про значні переваги застосування інноваційних мультимедійних технологій у викладанні з точки зору підвищення мотивації учнів до навчання.

Використання буктрейлера, ймовірно, робило процес навчання більш захопливим, інтерактивним та близьким до сучасних тенденцій. Динамічність, наочність та можливість сприймати інформацію через

різні канали (аудіо, візуальні) могли значно підвищити зацікавленість і залученість учнів до навчального процесу.

Однак, 20% учнів залишилися невпевненими щодо того, який метод - буктрейлер чи традиційні підходи - був більш мотивуючим для них. Це може бути пов'язано з їхніми індивідуальними уподобаннями або невизначеністю щодо порівняння методів.

І лише 5% учнів вважають, що традиційні методи викладання є кращими з точки зору мотивації порівняно з використанням відеомонтажу. Для цієї невеликої групи учнів звичні підходи, можливо, були більш комфортними та добре зрозумілими.

Загалом, результати таблиці чітко демонструють, що більшість учнів оцінили буктрейлер як ефективний спосіб підвищення їхньої мотивації до навчання. Впровадження інноваційних технологій і наочних матеріалів у викладання може стати дієвим методом заохочення учнів до активної участі в освітньому процесі.

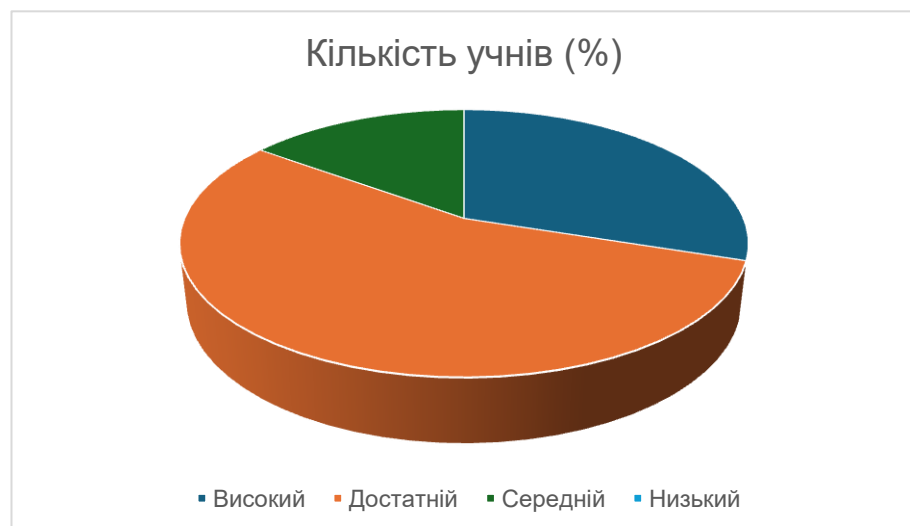

Рис. 11 - Як учні впорались з контрольним зрізом знань після перегляду буктрейлеру?

Найбільша частка учнів, а саме 55%, продемонструвала достатній рівень засвоєння матеріалу. Це свідчить про те, що більшість учнів

з змогли добре опанувати навчальний матеріал завдяки використанню буктрейлера як додаткового візуального та аудіо-супроводу.

Високий рівень засвоєння показали 30% учнів. Це досить непоганий результат, який демонструє, що для певної групи учнів відеомонтаж став дуже ефективним засобом для глибокого розуміння та запам'ятовування інформації.

Водночас, 15% учнів мали середній рівень засвоєння матеріалу після перегляду відеомонтажу. Можливо, для них такий формат подачі інформації не був достатньо дієвим або вони потребували додаткових пояснень чи іншого супроводу.

Важливо відзначити, що жоден з учнів не продемонстрував низького рівня засвоєння знань. Це свідчить про загальну ефективність відеомонтажу у підвищенні якості засвоєння матеріалу серед всіх учнів.

Загалом, ці результати є досить позитивними та вказують на те, що використання буктрейлера як допоміжного засобу під час вивчення теми сприяло покращенню засвоєння навчального матеріалу більшістю учнів. Буктрейлер допоміг як окремим учням досягти високого рівня опанування знань, так і більшості - достатнього рівня засвоєння.

Рис. 12 - Як педагоги оцінили ефективність використання відеомонтажів?

Переважна більшість вчителів, а саме 70%, позитивно оцінюють застосування відеомонтажів і вважають їх ефективним доповненням до традиційних методів навчання. Такий високий відсоток схвальних відгуків свідчить про визнання педагогами переваг та користі від використання сучасних мультимедійних технологій у освітньому процесі.

Буктрейлери, ймовірно, розглядаються вчителями як спосіб зробити подачу матеріалу більш наочною, захопливою та відповідною до інтересів і сприйняття сучасних учнів. Вони можуть допомогти покращити засвоєння інформації, підвищити мотивацію та зацікавленість учнів.

Водночас, 25% вчителів займають нейтральну позицію з певними застереженнями щодо використання відеомонтажів. Можливими причинами такої обережності можуть бути занепокоєння стосовно складності підготовки чи правильного застосування такого формату, потенційні технічні проблеми або сумніви в ефективності даного методу для певних навчальних тем чи учнівських груп.

І лише 5% вчителів негативно ставляться до відеомонтажів, надаючи перевагу традиційним методам навчання. Причини такої позиції можуть бути пов'язані з консервативним баченням освітнього процесу, недостатньою обізнаністю з сучасними технологіями або іншими особистими переконаннями.

Загалом, результати таблиці вказують на те, що більшість педагогів визнають цінність та ефективність використання буктрейлерів як допоміжного засобу під час викладання. Водночас, існує певна група вчителів, які потребують додаткового роз'яснення

переваг даного методу або підготовки для його успішного впровадження.

Дані дослідження демонструють, що більшість учнів позитивно сприйняли використання буктрейлера, вважаючи його цікавим, мотивуючим та ефективним для запам'ятовування матеріалу. Результати контрольного зрізу також засвідчують успішне засвоєння знань більшістю учнів. Педагоги загалом схвалюють цю методику як доповнення до традиційних підходів, хоча й висловлюють окремі застереження.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

У цьому розділі було докладно розглянуто загальні вимоги до вивчення біографії письменників на уроках української літератури, а також представлено комплекс вправ і завдань для формування творчого мислення учнів 10 класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської.

Встановлено, що вивчення біографії письменника має відбуватися системно, послідовно, у тісному зв'язку з аналізом його творів та з урахуванням історичного, соціального й культурного контексту епохи. Важливо використовувати різноманітні наочні матеріали, залучати учнів до критичного осмислення, дискусій, формувати в них навички пов'язувати життєві події митця з його естетичними пріоритетами і спрямуванням творчості.

Запропонований комплекс вправ охоплює ознайомчий, аналітичний і творчий етапи роботи, що дозволяє ефективно підготувати учнів, забезпечити глибоке розуміння матеріалу та його творче переосмислення. Вправи різноманітні за характером і формами роботи - від аналітичних до креативних, індивідуальних і групових видів діяльності. Це сприяє гармонійному поєднанню засвоєння фактичних знань про життя Кобилянської з розвитком критичного мислення, творчих здібностей учнів, їхньої уяви та комунікативних навичок.

Реалізація запропонованого комплексу вправ забезпечить учням можливість глибоко пізнати постать видатної письменниці, усвідомити зв'язок між її біографією і творчістю, отримати потужний імпульс для саморозвитку, розкриття власних талантів і творчого потенціалу.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи усі поставлені завдання були вирішені.

У роботі було ґрунтовно розглянуто теоретичні основи формування творчого мислення учнів 10-го класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської на уроках української літератури. Визначено, що творче мислення є однією з найвищих форм інтелектуальної діяльності людини, що характеризується здатністю генерувати нові ідеї, створювати оригінальні та неординарні рішення. Воно відіграє ключову роль в особистісному розвитку та самореалізації учнів, формуючи такі якості, як критичне мислення, гнучкість, винахідливість, креативність.

Старший підлітковий вік є сприятливим періодом для розвитку творчого мислення завдяки інтенсивному розвитку когнітивних здібностей, пізнавальної активності та пошуку самоідентичності. Проте існують певні психологічні бар'єри, пов'язані з емоційною нестабільністю та страхом невдач, які важливо долати за допомогою створення сприятливого середовища для творчості.

Вивчення життєпису Ольги Кобилянської має величезний потенціал для формування творчого мислення учнів 10-го класу. Її непересічна особистість, боротьба за ідеали, пошук нових художніх форм та подолання стереотипів епохи є натхненним прикладом для розвитку креативності, критичного мислення та емпатії. Біографічний матеріал дозволяє використовувати різноманітні активні та інтерактивні методи навчання, творчі завдання, міжпредметні зв'язки.

У роботі було розглянуто характеристики творчого мислення як предмету педагогічних досліджень, зокрема такі компоненти, як продуктивність, гнучкість, етапи творчого процесу. Окрему увагу приділено

психолого-педагогічним аспектам формування творчого мислення учнів на етапі старшої школи.

Важливою частиною роботи є методичні засади формування творчого мислення учнів 10-го класу у процесі вивчення життєпису Ольги Кобилянської. Було запропоновано широкий спектр ефективних методів та прийомів, таких як проблемні запитання, дискусії, творчі завдання, літературні ігри, мультимедійні технології. Окрему увагу приділено використанню інноваційних технологій, зокрема проєктних методів, кейс-методу, ігрових технологій, онлайн-ресурсів.

Загалом, формування творчого мислення учнів на уроках української літератури шляхом вивчення життєпису видатних письменників, зокрема Ольги Кобилянської, є важливим завданням сучасної освіти. Це не лише сприяє розвитку креативності та інноваційного мислення учнів, але й допомагає їм глибше зрозуміти літературні твори, розвинути навички критичного аналізу, комунікації та співпраці – ключові компетенції для успішної самореалізації у майбутньому.

Комплекс вправ і завдань, представлений у цьому розділі, є ефективним інструментом для досягнення гармонійного поєднання засвоєння учнями фактологічного матеріалу про життя і творчість Ольги Кобилянської з розвитком їхнього творчого мислення.

Апробація технології створення буктрейлеру «Життя і творчість Ольги Кобилянської» продемонструвала його значний потенціал для підвищення ефективності викладання літератури. Основними перевагами цієї методики стали підвищення зацікавленості та мотивації учнів, кращі рівні засвоєння та запам'ятовування інформації, можливість поєднати різні складові процесу навчання, а також відповідність сучасним тенденціям і потребам учнів. Педагоги також позитивно оцінили застосування буктрейлерів як доповнення до традиційних методів.

Водночас, для максимальної ефективності рекомендується збалансоване поєднання буктрейлерів з іншими формами роботи, зокрема читанням першоджерел та поглибленим аналізом текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдюкова Н. В. Психологічні особливості соціалізації сучасного підлітка: дис. канд. психол. наук. Івано-Франківськ, 2000. 264 с.
2. Авраменко О. М. Українська література: мультимедійні дидактичні матеріали/ О. М. Авраменко, Л. М. Скрипник. – К.: Грамота, 2010. – 1 електрон. опт. диск. – Назва з контейнера. Режим доступу: https://balka-book.com/ua/rozrobki_urokiv_10_klas1081/ukrayinska_literatura_10_kl_kn_iga_dlya_vchitelya_avramenko_o_m_skrupnik_1_m-33904
3. Андрусенко В. Роздуми про урок літератури в системі сучасних стратегій освіти. Педагогічна думка. 2009. № 3. С. 16–22.
4. Баханов К. О. Компетентнісний підхід у цільовому компоненті навчання історії в школі. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика .2013. Вип. 3. С. 4 – 9.
5. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1998.
6. Богданова К. Д. Особливості самосвідомості сучасного підлітка. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. 2022. Т. 6. С. 31–35. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v6i.7308> (дата звернення: 20.05.2024).
7. Богосвятська А. І. Нові тенденції вивчення біографії письменника. Зарубіжна література в школах України. 2014. № 5. С. 10–20.
8. Брецько І. Творче мислення педагога, як основа професійного вдосконалення. Вісник Національного університету оборони України. 2020. Т. 49, № 1. С. 136–143. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2018-49-1-136-143> (дата звернення: 20.05.2024).
9. Бугайко Т. Ф., Бугайко Ф. Ф. Майстерність учителя-словесника. – К.: Рад. школа, 1963. – 188 с.

10. Бугайко Т. Ф., Бугайко Ф. Ф. Навчання і виховання засобами літератури. – К.: Рад.школа, 1973. – 176 с.
11. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. - 112 с.
12. Волошина Н. Й. Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури. Київ, 1985. 104 с.
13. Наукові основи методики літератури: Навч. -метод. посібник / За ред. проф. Н. Й. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.
14. Губенко О. Творче мислення особистості як єдність статичного і динамічного аспектів інтелектуальної активності. Психологія і суспільство. 2012. № 1 (47). С. 127–134.
15. Дерев'янку Г. Гнучкість мислення в професійній діяльності психолога. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique / chair I. Головська*. 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-01.10.2021.v2.09> (дата звернення: 20.05.2024).
16. Жила С. О. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи : [монографія]. Чернігів : РВК "Десн. правда", 2004. 360 с.
17. Клименко В. Морально-психологічні аспекти інформаційних війн сучасності. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2007. Вип. 14/15. С. 104–106.
18. Ковалів Ю. Ольга кобилянська. Слово і час. 2019. № 11 (707), листоп. С. 84–85.
19. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей. К., 1963. 80 с.
20. Кочерга О. В. Психофізіологія творчості дітей. Київ: Шкільний світ, 2011. 126 с.
21. Кравчук С. Л. Зв'язок особливостей прийняття особистістю функцій власної агресії з індивідуально-психологічними характеристиками.

- Вісник київського національного університету імені Тараса Шевченка.
соціологія. психологія. педагогіка. 2003. Вип. 17/18. С. 56–59.
22. Кузьміна І. В. Упровадження нетрадиційних форм роботи на заняттях української літератури під час вивчення життєпису письменника. Академічні студії. серія «педагогіка». 2021. Т. 1, № 3. С. 198–204. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.30> (дата звернення: 20.05.2024).
23. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : курс лекцій. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
24. Лаврут В. В. Ігри на уроках літератури. Вивчаємо українську мову та літературу. 2008. № 35. С. 33–39.
25. Мещерякова Н. П. Морально-етичний аспект вивчення біографії письменника на уроках літератури. КДПУ, 2020. URL: <https://doi.org/10.31812/123456789/6018> (дата звернення: 20.05.2024).
26. Митровка Д. Теорія: мислення конкретне і мислення абстрактне. Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/24.04.2020.v3.28> (дата звернення: 20.05.2024).
27. Моляко В. Творча та інтелектуальна обдарованість у структурі особистості професіонала. Рідна школа. 2011. № 12 (984). С. 7–11.
28. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. Київ: вид п'яте, доп. і перер, 2007. 656 с, с. 496.
29. М'ясоїд П. А. С. Л. Рубінштейн і В. А. Роменець: теоретизування і теми творчого діалогу. Педагогіка і психологія. 2009. № 3 (64). С. 75–89.
30. Навчальна програма з української літератури (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 року. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58819/>
31. Ніколенко Д. Ф. Професійна орієнтація учнів і вибір ними спеціальності. Київ, 1954. 36 с.

32. Овдійчук Л. Інтеграційне вивчення історико-літературних монографічних тем у процесі підготовки майбутніх учителів української мови та літератури. Теоретична і дидактична філологія. серія "філологія". 2020. Вип. 33. С. 66–78.
33. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навч. посібник для студентів вищих закладів освіти. – К.: Ленвіт, 2000. – 384 с.
34. Погребенник Ф. П. Ольга кобилянська. К., 1988. 47 с.
35. Позінкевич Р. О. Культура і творче формування особистості: Монографія. Луцьк, 1993. 116 с.
36. Поліщук О. П. Аналіз і синтез // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Аналіз і синтез](https://vue.gov.ua/Аналіз_і_синтез) дата звернення: 11.04.2023
37. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98.
38. Починкова М. М. Дефініція "критичне мислення" в науковому педагогічному дискурсі. Education and pedagogical sciences. 2019. № 1 (170). С. 37–48.
39. Присмицька Г. М. Проектні технології на уроках літератури. Вивчаємо українську мову та літературу. 2008. № 1. С. 2–6.
40. Проценко М. Г. Деякі аспекти формування творчого мислення особистості: thesis. 2006. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/21725> (дата звернення: 20.05.2024).
41. Розман І. Інноваційні технології як засіб формування креативного мислення здобувачів старшої школи на уроках зарубіжної літератури. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 1(19). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-1\(19\)-726-734](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-1(19)-726-734) (дата звернення: 20.05.2024).
42. Роменець В. Л. Історія психології епохи Просвітництва. Київ: Вища школа, 1993. 568 с.

- 43.Роменець В. Виховання творчих здібностей у студентів. Психологія і суспільство. 2018. № 3/4 (73/74). С. 178–223.
- 44.Рубан А. Дидактичні ігри на уроках літератури. InterConf. 2022. № 25(125). С. 20–26. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.09.2022.003> (дата звернення: 20.05.2024).
- 45.Савчук І.Г. Словник суспільної географії URL: <https://geohub.org.ua/node/4496>
- 46.Степанишин Б. Викладання української літератури в школі: Метод. посіб. для вчителів. Київ: РВЦ Проза, 1995. 254 с.
- 47.Терно С. О. Критичне мислення - сучасний вимір суспільнознавчої освіти. Запоріжжя: Просвіта, 2009. 268 с.
- 48.Токмань Г. А. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. – К. : Міленіум, 2002. – 318 с.
- 49.Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція: монографія / Ганна Леонідівна Токмань. Київ: Міленіум, 2012. 320 с.
- 50.Фіщенко М. В. Мовні і позамовні характеристики блогінгу та мікроблогінгу як різновиду інтернет-жанру. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 46, ч. 4. С. 154–160.
- 51.Чистікова З. В. Сутність поняття "асертивність" підлітка у психологічній науці: основні наукові підходи. Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-18> (дата звернення: 20.05.2024).
- 52.Швидак О. М. Сьогодні студент - завтра вчитель. Київ, 1987. 47 с.
- 53.Язвинська О. С. Емоційний інтелект та лідерські якості. Актуальні проблеми психології. Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. 2007. Т. 5, вип. 7. С. 335–341.

54. Яцик Т.О., Степанюк В.В. Словник коротких термінів з педагогіки. Луцький фаховий педагогічний коледж КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2022. 50 с.
55. Feehan M., Mcgee R., Williams S. M. Mental health disorders from age 15 to age 18 years. *Journal of the american academy of child & adolescent psychiatry*. 1993. Vol. 32, no. 6. P. 1118–1126. URL: <https://doi.org/10.1097/00004583-199311000-00003> (date of access: 20.05.2024).
56. Guilford J.P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent / J. P. Guilford // *Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems*. – Los Angeles, 1958.
57. Kopach A. Language and style of olha kobylianska: thesis. 1967. 301 p. URL: <http://hdl.handle.net/10393/21149> (date of access: 20.05.2024).
58. Polowy T. Olha kobylianska. A biographical dictionary of women's movements and feminisms. 2006. P. 248–252. URL: <https://doi.org/10.1515/9786155053726-064> (date of access: 20.05.2024).
59. Ying Z., Jing L. The distance teaching method of the british and american literature. *Universal journal of educational research*. 2023. Vol. 11, no. 12. P. 207–212. URL: <https://doi.org/10.13189/ujer.2023.111201> (date of access: 20.05.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Письмове опитування учнів:

1. Чи вважаєте ви вивчення біографії письменників важливим для розуміння їхніх творів? Поясніть свою думку.
2. Які аспекти життя письменників, на вашу думку, найбільше впливають на їхню творчість? Обґрунтуйте свою відповідь.
3. Чи було для вас корисним знання біографії письменника під час аналізу його творів на уроках літератури? Наведіть приклади.
4. Як би ви оцінили свій інтерес до вивчення біографій письменників: дуже високий, середній, низький? Поясніть, чому.
5. Чи вважаєте ви, що знання про життєвий шлях письменника допомагає краще зрозуміти його мотиви та теми у творчості? Чому або чому ні?
6. Чи вплинула на вас якась особиста історія життя письменника, про якого ви дізналися на уроках? Якщо так, то як саме?
7. Які саме біографічні факти з життя письменників вам запам'яталися найбільше і чому?
8. Як ви ставитеся до того, що деякі біографічні дані письменників можуть бути перебільшені або викривлені? Чи впливає це на ваше сприйняття їхніх творів?
9. Чи вважаєте ви, що знання про особисті труднощі і досягнення письменників може надихати учнів? Обґрунтуйте свою точку зору.

10. Що б ви хотіли змінити або додати у спосіб викладання біографій письменників у школі, щоб зробити його цікавішим і кориснішим для вас?

ДОДАТОК 2

Додаткові питання до учнів 10 класу під час проведення апробації:

1. Які основні етапи життя та творчості Ольги Кобилянської ви можете виділити?
2. Як вплинуло на творчість Кобилянської її виховання в родині з німецько-польським походженням?
3. Які літературні напрями та течії мали найбільший вплив на творчість Ольги Кобилянської?
4. Проаналізуйте основні теми та мотиви в романі "Земля". Як вони відображають проблеми тогочасного суспільства?
5. Які особливості стилю письма Кобилянської можна виділити на прикладі її творів?
6. Яке значення має феміністична тематика в творчості Ольги Кобилянської?
7. Як соціальні та політичні умови Буковини вплинули на творчість Кобилянської?
8. У чому полягає новаторство Кобилянської як письменниці в українській літературі кінця XIX - початку XX століття?
9. Які твори Ольги Кобилянської ви знаєте? Розкажіть про їхній зміст і основні ідеї.
10. Як Ольга Кобилянська використовувала символізм у своїх творах?

Ці питання допоможуть глибше зрозуміти життя і творчість Ольги Кобилянської та спонукатимуть до критичного аналізу її літературного доробку.

ДОДАТОК 3

Тестові завдання для контрольного зрізу знань:

1. Коли народилася Ольга Кобилянська?

- А) 1848 р.
- Б) 1863 р.
- В) 1867 р.
- Г) 1875 р.

2. Яке місто є батьківщиною Ольги Кобилянської?

- А) Київ
- Б) Львів
- В) Чернівці
- Г) Харків

3. Який роман Ольги Кобилянської був опублікований у 1902 році?

- А) "В неділю рано зілля копала"
- Б) "Земля"
- В) "Апостол черні"
- Г) "Людина"

4. Як називається повість Ольги Кобилянської, де головною героїнею є Наталка Веркович?

- А) "Царівна"
- Б) "Людина"
- В) "У неділю рано зілля копала"
- Г) "Земля"

5. Яка з цих тем не є характерною для творчості Ольги Кобилянської?

- А) Емансипація жінок
- Б) Соціальна нерівність
- В) Історичні події
- Г) Природні катаклізми

6. Як називається автобіографічна повість Ольги Кобилянської, в якій авторка описує своє дитинство та юність?

- А) "Щоденник"
- Б) "Мої листи"
- В) "Автобіографія"
- Г) "Спогади"

7. Який твір Ольги Кобилянської був вперше опублікований німецькою мовою?

- А) "Природа"

- Б) "Людина"
- В) "Царівна"
- Г) "Земля"

8. Яка з цих особливостей стилю не притаманна Ользі Кобилянській?

- А) Ліризм
- Б) Реалізм
- В) Сентименталізм
- Г) Символізм

Питання із розгорнутою відповіддю:

1. Як Ольга Кобилянська використовує символіку і метафори у своїх творах для відображення внутрішніх переживань героїв?

2. Яким чином феміністичні ідеї Ольги Кобилянської відображаються в її літературних творах, і як вони співвідносяться з суспільними настроями тогочасної України?

ДОДАТОК 4

Опитування для вчителів про вплив буктрейлера на ведення уроків вивчення біографії Ольги Кобилянської:

1. Яке ваше загальне враження від перегляду буктрейлера про Ольгу Кобилянську?
- Дуже позитивне
 - Позитивне

- Нейтральне

- Негативне

- Дуже негативне

2. Наскільки ви вважаєте, що буктрейлер сприяє зацікавленню учнів творчістю Ольги Кобилянської?

- Дуже сприяє

- Сприяє

- Не впливає

- Скоріше не сприяє

- Зовсім не сприяє

3. Як ви оцінюєте ефективність буктрейлера у порівнянні з традиційними методами представлення матеріалу (лекціями, підручниками тощо)?

- Дуже ефективний

- Ефективний

- Нейтральний

- Менш ефективний

- Не ефективний

4. Які аспекти буктрейлера, на вашу думку, є найбільш корисними для уроків української літератури? (Виберіть всі, що підходять)

- Візуалізація матеріалу
- Стислий виклад інформації
- Емоційний вплив
- Актуалізація інтересу до літератури
- Використання сучасних технологій
- Інше (будь ласка, уточніть)

5. Чи плануєте ви використовувати буктрейлер про Ольгу Кобилянську на своїх уроках?

- Так, обов'язково
- Можливо
- Не впевнений/а
- Скоріше ні
- Ні

6. Які додаткові матеріали або ресурси ви б хотіли мати у зв'язку з буктрейлером для ефективнішого використання на уроках?

- Методичні рекомендації
- Запитання для обговорення після перегляду
- Тестові завдання
- Розробки уроків
- Додаткові відео або аудіо матеріали

- Інше (будь ласка, уточніть)

Дякуємо за ваші відповіді! Ваші думки допоможуть нам покращити навчальні матеріали.

ДОДАТОК 5

Фотокартки, які зображують проведення експерименту в 10 класі Самбірського ліцею «Лідер»

Рис. 13

Рис. 14

Рис. 15

Рис. 16